

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
HUSITSKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA

Počítač jako součást volného času
adolescentů

Computer as a part of leisure time of
adolescents

Bakalářská práce

Vedoucí práce:

doc. Pavlína Janošová, Ph.D.

Autor:

Jitka Dlouhá, DiS.

Praha 2015

Poděkování

Chtěla bych tímto především poděkovat své vedoucí práce Pavlíně Janošové za trpělivost, kterou se mnou měla po celé dva roky, kdy jsem se snažila práci napsat. Dále bych jí chtěla poděkovat za užitečné rady, kde sehnat odborné informace k práci a za perfektní vedení při samotném psaní práce. Dále bych ještě chtěla poděkovat základní škole, na které jsem prováděla dotazníkové šetření za ochotu spolupracovat při vyplňování dotazníků.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci s názvem **Počítač jako součást volného času adolescentů** vypracovala samostatně s použitím citovaných pramenů, literatury a dalších odborných zdrojů. Dále prohlašuji, že tato práce nebyla použita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 22. 6. 2015

.....
Jitka Dlouhá, DiS.

Anotace

Bakalářská práce „Počítač jako součást volného času adolescentů“ se dělí na dvě hlavní části, a to teoretickou a praktickou. Teoretická část předkládá výklad pojmu volný čas, dále sleduje funkce volného času, historický vývoj volného času, způsob trávení volného času, počítačovou gramotnost českých žáků v mezinárodním srovnání a vztah českých adolescentů k počítači v posledních letech. Cílem praktické části je zjistit, jakou roli hraje počítač ve volném čase adolescentů, čím využívání počítače obohacuje adolescenty, jak počítač ovlivňuje jejich vztahy, jestli adolescenti na internetu komunikují s druhými o jiných tématech než při osobním setkání, jestli se někdy setkali s někým, s kým se seznámili prostřednictvím internetu a jak, podle nich, schopnosti ovládat počítač ovlivňují postavení členů jejich vrstevnického kolektivu. V praktické části bylo pomocí dotazníku ověřováno 5 hypotéz. Pouze necelých 12 % adolescentů uvedlo, že na internetu komunikuje s druhými o jiných tématech než při osobním setkání.

Annotation

The bachelor thesis „Computer as a part of leisure time of adolescents“ is divided into two main parts: theoretical and empirical. The theoretical part deals with a concept of leisure time, functions of leisure time, historical development of leisure time, way of spending leisure time, computer literacy of Czech adolescents in international comparison and relationship Czech adolescents to computer in last years. Target of empirical part is to find out what role has computer in leisure time of adolescents, how using computer enriches adolescents, how computer influences the relations of adolescents, if adolescents communicates on the internet about some other themes than in personal meeting, if adolescents meet someone from the internet and how abilities to control computer affect their position in the peer group. In empirical part was through questionnaire verified 5 hypothesis. Only less than 12 % of adolescents communicates with other people about other themes than at communications face to face.

Klíčová slova

Adolescenti, volný čas, počítač, sociální status ve vrstevnické skupině, dotazník, historie, volnočasové aktivity, Česká republika.

Key words

Adolescents, leisure time, computer, social status in peer group, questionnaire, history, leisure activity, Czech Republic.

Obsah

Obsah.....	6
Seznam zkratek	8
Úvod	9
I. Teoretická část	11
1. Pojem volný čas.....	11
2. Funkce volného času.....	13
3. Historický vývoj volného času.....	14
4. Způsob trávení volného času.....	19
5. Počítačová gramotnost českých žáků v mezinárodním srovnání	23
5.1 Základní informace o výzkumu počítačové gramotnosti.....	23
5.2 Co ovlivnilo výsledky	24
5.3 Čeští žáci	24
5.4 Vyhodnocení výzkumu	25
6. Vztah českých adolescentů k počítači v posledních letech.....	28
6.1 České děti v popředí používání internetu v Evropské unii	28
6.2 Aktivity prováděné s využitím počítače.....	28
6.3 Pozitiva a negativa spojená s používáním počítače	30
6.4 Kontrolují rodiče své děti při práci s počítačem?	31
6.5 Používání počítače ve školách.....	32
II. Praktická část.....	34
1. Cíl výzkumu	34
2. Hypotézy	34
3. Respondenti.....	34
4. Metoda výzkumu	36

5. Průběh výzkumu.....	36
6. Vyhodnocení	38
7. Diskuse.....	52
Závěr.....	56
Seznam použité literatury	59
Přílohy	62
Summary.....	65

Seznam zkratek

ESF = Evropský sociální fond

EU = Evropská unie

ICILS = International Computer and Information Literacy Study

tř. = třída

Úvod

Téma mojí práce je „Počítač jako součást volného času adolescentů.“ Toto téma jsem si zvolila, protože mě zajímá vztah současných adolescentů k počítači. Počítač je dnes zcela běžnou součástí života nejen dospělých ale už i dětí v mateřských školách. Podle mého názoru je nutné apelovat na rodiče a pedagogy, aby začali své děti a žáky učit bezpečně a smysluplně zacházet s novými komunikačními technologiemi, mezi které patří mj. i počítač.

Při tvorbě práce jsem vycházela z několika zdrojů, mezi které patřily např. monografie od Hofabuera nebo Vážanského, odborné články a výzkumné statě zabývající se tématem mé práce a dále jsem vycházela z několika elektronických zdrojů. Mnohé výzkumy, ze kterých jsem také vycházela, se zabývaly spíš základním zjišťováním toho, co respondenti na počítači dělají, ale málo výzkumů se zaměřovalo na další souvislosti nebo na to, jak trávení volného času z hlediska potencionálních přínosů a nedostatků u počítače vnímají samotní dospívající.

Cílem mé práce bude sledovat význam počítače z hlediska volného času adolescentů.

Práce je rozdělená na dvě části, a to teoretickou a praktickou. Teoretická část je dále členěna do šesti kapitol. V první kapitole se pokusím popsat samotný pojem „volný čas“ z různých pohledů různých odborníků. V druhé kapitole se pokusím vystihnout základní funkce volného času z hlediska různých odborníků a českých oficiálních dokumentů. Ve třetí kapitole se pokusím nastínit historický vývoj volného času od období středověku. Pokusím se popsat navyšování doby volného času, nastíním prognózy dalšího vývoje a vyjmenuji několik nově vzniklých pojmů vztahujících se k využívání počítače ve volném čase. Ve čtvrté kapitole se pokusím shrnout způsob trávení volného času. Uvedu, jak způsob trávení volného času ovlivňuje jedince a jeho postavení ve společnosti, co ovlivňuje způsob trávení volného času a jaké potřeby má volný čas uspokojovat. Jako příklad zde uvedu několik výzkumů mapujících dané téma a porovnáám, jestli se významně liší v některých ukazatelích. V páté kapitole se budu zabývat počítačovou gramotností českých žáků v mezinárodním srovnání. Tato kapitola bude popisovat především mezinárodní výzkum ICILS (International Computer and Information Study), který zkoumal právě počítačovou a informační gramotnost žáků na mezinárodní úrovni v roce 2013. V šesté kapitole se budu zabývat vztahem českých adolescentů k počítači

v posledních letech. Uvedu poznatky z různých výzkumů z uplynulých let. V této kapitole se budu zabývat např. tím, jaké aktivity adolescenti provádí s využitím počítače, jaká pozitiva a negativa jsou spojena s jeho používáním, jestli rodiče kontrolují své děti při práci s počítačem nebo jak se počítač využívá ve školách.

V praktické části se budu zabývat výzkumem na téma počítač a adolescenti. Výzkum jsem provedla na druhém stupni základní školy pomocí dotazníkového šetření. Před zadáním dotazníku jsem stanovila 5 hypotéz. Dotazník žáci vyplňovali v elektronické podobě ve škole, během vyučovací hodiny. Ve výzkumu zjišťuji věk a pohlaví respondentů, čím počítač respondenty obohacuje, jak jim, podle jejich názoru, zasahuje do vztahů s kamarády nebo rodiči, jestli respondenti prostřednictvím internetu komunikují o stejných či jiných tématech než při osobní rozhovoru, jestli se respondenti někdy setkali s někým, s kým se seznámili na internetu a pokud ano, jak toto setkání hodnotí. Dále byl respondentům předložen soupis různých počítačových, uměleckých, sociálních apod. dovedností. Jejich úkolem bylo vyhodnotit, do jaké míry podle nich tyto dovednosti ovlivňují postavení jejich nositelů ve skupině vrstevníků. Na konci praktické části provedu diskuzi výsledků výzkumu s formulovanými hypotézami.

I. Teoretická část

1. Pojem volný čas

Existuje množství definic volného času. Každá definice upřednostňuje různé složky volného času a mnohé ho pojmají z různých hledisek. Znění definice se odvíjí od toho, kdo, z jaké pozice a hlediska volný čas popisuje. Volný čas definují např. sociologové, pedagogové, ekonomové, psychologové a další odborníci.

Jedna z definic říká, že „Volný čas je čas, kdy člověk nevykonává činnosti pod tlakem závazků, jež vyplývají z jeho sociálních rolí, zvláště z dělby práce a nutnosti zachovat a rozvíjet svůj život. Někdy se vymezuje jako čas, který zbývá po splnění pracovních i nepracovních povinností.“ (Hofbauer 2004, s. 13).

„Pod pojem volný čas se běžně zahrnují odpočinek, rekreace, zábava, zájmové činnosti, zájmové vzdělávání, dobrovolná společensky prospěšná činnost i časové ztráty s těmito činnostmi spojené.“ (Pávková 2008, s. 13). U dětí a mládeže se do volného času nezapočítává doba vyučování, péče o zevnějšek a osobní věci, biologické potřeby (jídlo, spánek, hygiena), domácí práce. U dětí a mládeže je žádoucí pedagogické ovlivňování volného času, protože „dětí nemají dostatek zkušeností, nedovedou se orientovat ve všech oblastech zájmových činností, potřebují citlivé vedení.“ (Pávková 2008, s. 13). Volný čas je tedy doba, kdy si člověk sám vybírá, co bude dělat. Většinou se jedná o činnosti, které člověka baví, přinášejí mu radost a rozvíjí jeho osobnost.

Vážanský hovoří o volném čase ze sociologického hlediska a uvádí: „volný čas se stal aktuálním pro převažující část industrializované společnosti teprve zavedením osmihodinového pracovního dne (ve vyspělých zemích), to znamená od konce první světové války.“ (Vážanský 2001, s. 22).

Vážanský popisuje negativní a pozitivní pojetí volného času. V negativním pojetí volný čas znamená zbývající dobu po práci nebo studiu, po uspokojení fyziologických potřeb a po práci v domácnosti. V pozitivním pojetí znamená volný čas dobu, v níž je jedinec skutečně svobodný a může se věnovat čemukoliv bez ohledu na povinnosti. Negativní pojetí staví do popředí omezení jedince prací a povinnostmi. Naproti tomu v pozitivním pojetí je zdůrazňováno, jak volný čas pracuje pro jedince. Pozitivní pojetí se

staví proti dominantnímu postavení práce a ve volném čase vidí novou dimenzi života (Vážanský, 2001).

2. Funkce volného času

Existuje nepřehledné množství funkcí volného času a každý autor uvádí jiné. Existují obecné funkce volného času, které uvádí většina autorů a další funkce, které se u jednotlivých autorů liší. Hofbauer jako hlavní funkce volného času uvádí odpočinek, zábavu a rozvoj osobnosti (Hofbauer, 2004).

Podle Kaplana (1986, podle Vážanského, 2001) má volný čas zprostředkovat pocit, že člověk k něčemu patří. Volný čas nemá být prospěšný jen jedinci, ale i společnosti a má aktivovat v jedinci jeho tvůrčí síly.

Podle Havighursta (1955, podle Vážanského, 2001) by měl volný čas být využíván k účasti jedinců na sociálním životě. Dále měl volný čas rozvíjet činnosti jedinců a měl být zdrojem úcty k sobě samému i k ostatním.

Sue (1993, podle Hofbauera, 2004) dále rozlišuje psychosociologickou (uvolnění, zábava, rozvoj), sociální (socializace, příslušnost k sociální skupině), terapeutickou (rozvoj smyslů, prevence chorob, zdravý životní styl) a ekonomickou (výdaje na aktivity volného času) funkci volného času.

Opaschowski (1976, podle Hofbauera, 2004) za základní funkce volného času považoval rekreaci, kompenzaci, výchovu a další vzdělávání, kontemplaci, komunikaci, participaci, integraci a enkulturaci. Rekreční funkce slouží k zotavení a uvolnění. Kompenzační funkce slouží k odstraňování zklamání a frustrací. Kontemplační funkce slouží k hledání smyslu života. Komunikační funkce slouží k navazování sociálních kontaktů a partnerství. Participační funkce slouží k podílení se a účasti na vývoji společnosti. Integrační funkce slouží ke stabilizaci života rodiny a vrůstání do společnosti. Enkulturační funkce slouží k rozvoji sebe sama a k vyjádření se pomocí sportu, umění a dalších činností.

„České oficiální dokumenty za funkce volného času pokládají relaxaci, regeneraci, kompenzaci, sociální prevenci a výchovu.“ (Hofbauer, 2004, s. 14).

3. Historický vývoj volného času

O volném čase se většinou začíná mluvit až v 19. a 20. století, kdy se díky industrializaci vyostřily sociální problémy a lidé začali požadovat např. kratší pracovní dobu. Přestože se o volném čase mluví až v posledních stoletích, existoval volný čas i dříve. Například v antice byl volný čas výsadou jen svobodných dospělých mužů.

Rozvoj volného času ovlivňovalo mnoho faktorů. Mezi hlavní faktory patřilo zkracování pracovní doby, což ovlivnilo volný čas dospělých a následně i dětí, jejichž rodičům vznikl větší podíl volného času, který mohli lidé využívat podle vlastní volby. Na volný čas dětí působilo mimo jiné i omezování a později úplný zákaz dětské práce. Dalším faktorem pak bylo prodlužování školní docházky a prodlužování délky života.

Ve 12. století pracovali lidé přibližně 14 - 16 hodin a spali pouze 4 - 6 hodin denně. V zimě se „pracovní doba“ zkracovala na 12 hodin a spánek se prodlužoval na 8 - 10 hodin denně. Nepracovalo se pouze v neděli a ve sváteční dny. Volný čas měli lidé pouze v zimě a trval 2 - 4 hodiny denně, které měli jen pro sebe. Ve volném čase se lidé věnovali komunikaci s ostatními, hrám, rodinným záležitostem nebo rozmyšlení. O tom, jak trávily svůj den děti, se ví jen velmi málo. Z náznaků lze usuzovat, že už tehdy trávily děti část svých dní ve skupinkách, ve kterých se rozvíjely. Dospívající se scházeli mezi vesnicemi a poznávali své budoucí partnery a provozovali hry mj. i s erotickým podtextem. Takovéto hry církve nazývala jako ďábelské hry a konaly se koncem týdne nebo při letním slunovratu. Podobná setkávání můžeme vidět dodnes, jen se odehrávají jinde a v různorodějších podobách (Pávková, 2008).

Ve středověku se také můžeme poprvé setkat s pojmem volný čas nebo den. Tento pojem se vyskytoval ve spojení s tržním mírem obchodníků, pocestných a navrátilců z cest (Vážanský, 2001). Ve středověku bylo v Evropě 190 - 215 pracovních dní v roce, což znamená, že bylo 175 - 150 volných dní. Takovýto počet pracovních dní byl ovlivněn hlavně vysokým počtem náboženských svátků (Hofbauer, 2004).

Během absolutismu (17. – 18. století) panovníci postupně snižovali počet náboženských svátků, čímž se logicky zvyšoval počet dní pracovních. Informace o volném čase dětí máme např. od J. J. Ryby, který ve svém deníku zaznamenal den dítěte na konci 18. století. V této době musel Ryba dokonce obhajovat čas pro školní docházku a o volném čase nemohla být v této době řeč (tamtéž).

Do 19. století byl volný čas výsadou jen malé skupiny lidí (Vážanský, 2001). V 19. století byla pracovní doba 12 - 14 hodin denně. Pracovní doba se začala postupně snižovat až na 8 hodin denně. Sobota byla i nadále pracovním dnem. Právě díky poklesu pracovní doby mohl vzniknout pojem volný čas a instituce, které se volným časem zabývají. Na přelomu 19. a 20. století však ještě v Evropě převažoval šedesátihodinový pracovní týden (Hofbauer, 2004). Volný čas se stával součástí života nejprve ve vyšších společenských vrstvách a ve větších městech. Lidé si uvědomovali potřebu péče o děti po vyučování, což dokazuje Rukověť školství obecného z roku 1892, ve které se píše: „...dospívají zhusta malí nezbedové v neužitečné, ba škodlivé živly společnosti, jejichž žalářování a ošetřování v káznících pohlcuje pak ohromnou část důchodu státního.“ Díky tomuto uvědomění mohly vzniknout instituce, které se zabývaly volným časem dětí a mládeže. Děti měly možnost volby mezi jednotlivými institucemi a stávaly se tak organizátorem vlastního času (Pávková, 2008).

Na počátku 20. století byl vznesen požadavek na snížení pracovní doby na čtyřicet hodin týdně. Obě světové války však tyto snahy přerušily. Po válkách se musely veškeré snahy a volnočasová zařízení znovu obnovit. V období mezi světovými válkami došlo k prudkému rozvoji organizací, které se orientovaly na mládež. Rozvoj organizací můžeme pozorovat například v Německu, ale i u nás. Volný čas mládeže začal být vnímán jako problém, a proto se organizace snažily o smysluplné využívání volného času mládeží. Tento systematický zájem o volný čas mládeže se dá považovat za počátek moderní pedagogiky volného času. Činnosti ve volném čase měly využít a rozvinout dosud nevyužitou sílu člověka (Hofbauer, 2004).

Je všeobecně známo, že se společnost ve 20. století ve vyspělých zemích začala pomalu orientovat na konzum a užívání si volného času. Takovýto vývoj můžeme vidět např. v USA. U nás byl volný čas ovlivněn vládnoucím režimem a zneužíváním různými ideologiemi. Obecně jsou známy nejen výhody, ale i rizika konzumní společnosti.

V 70. letech 20. století převládaly ve volném čase aktivity jako sledování televize, četba tisku a poslech rozhlasu. Tyto aktivity vyplývají z průzkumu, který provedl Szalai. Časem docházelo k poklesu četnosti těchto aktivit, což mohlo být způsobeno nasycením těmito činnostmi a především rozrůstající se nabídkou nových volnočasových aktivit (Vážanský, 2001).

Iglehart (1971, podle Rabušice, 2000) ve svém výzkumu popisuje vývoj, který předpovídali Riesman, Kahn a Wiener. Iglehart vychází z Maslowovy pyramidy potřeb. Jedince, kteří se orientují na spodní patra pyramidy, tedy na základní potřeby a společenské jistoty, označuje jako materialisty a jedince, kteří se orientují na vyšší patra pyramidy, tedy na estetické a sociální potřeby, označuje jako postmaterialisty. Během výzkumu došel Iglehart k závěru, že se vývoj ubírá směrem od materialismu k postmaterialismu. Tento vývoj je podle Igleharta možný díky ekonomické jistotě ve vyspělých zemích. Materiální hodnoty neztratily význam, ale staly se samozřejmé, a proto se už o ně lidé nemusejí starat. Podobnou situaci popisuje Schulze a vyspělou společnost označuje jako společnost zážitku. Právě zážitky mají podle Schulzeho velký význam. Jedinci nejde už tak o uspokojení materiálních potřeb, ale o uspokojení osobních potřeb.

Ke konci 20. století se zkrátil pracovní týden z šesti na pět dnů. Některé vyspělé země dokonce snížily počet pracovních hodin na 35 za týden. Na konci 20. století se začaly rozvíjet diskuze o zavedení čtyřdenního pracovního týdne a pružné pracovní doby, o čemž se vedou diskuze dodnes. Pracovní doba se rozvíjela v každé zemi jinak, tak např. v České republice byla pracovní doba na konci 20. století 8,5 hodin denně. Paradoxně se zkracováním pracovní doby a vznikáním více volného času, si někteří lidé nahrazují volný čas právě prací (druhé zaměstnání, práce přesčas, nevybírání dovolené atd.) (Hofbauer, 2004). V posledních letech dobu volného času zkracuje i zvyšování věkové hranice pro odchod do důchodu.

Vývoj času věnovaného práci a volnému času ukazuje Opaschowski (1997, podle Hofbauera, 2004) (viz tab. 1).

Tab. 1 - Dosavadní a předpokládaný vývoj času života

Celkový čas života	Kolem roku 1800	80. léta 20. století	90. léta 20. století	Kolem roku 2010
V hodinách	440 tisíc	610 tisíc	670 tisíc	690 tisíc
Práce, povolání	150 tisíc	75 tisíc	60 tisíc	40 tisíc
Čas k dispozici	110 tisíc	280 tisíc	340 tisíc	360 tisíc

Opaschowski, 1997, Německo, podle Hofbauera, 2004

V tabulce je přehledně vidět, jak se postupně prodlužovala průměrná délka života (celkový čas života v hodinách). Dále můžeme vidět, jak se snižoval čas věnovaný práci a zároveň narůstal čas k dispozici (volný čas). Pokles času věnovaného práci a nárůst volného času je více než trojnásobný. Volný čas dnes zaujímá první místo před časem potřebným k uspokojení biologických potřeb a časem stráveným v práci. Do budoucna se dá, podle mého názoru, předpokládat, že se bude průměrná délka života i nadále zvyšovat a zároveň se bude navyšovat i podíl volného času.

Vážanský předpokládá, že v budoucnu bude pracovní doba v rozmezí 28 až 30 hodin týdně. Firmy podle něj zavedou dvousměnný provoz a až třetina zaměstnanců si bude moci zvolit délku pracovní doby a tím ovlivnit i svůj příjem. Dále předpokládá, že téměř všichni budou zaměstnaní a volný čas budou využívat pro činnosti, které budou jedinci přinášet uspokojení.

Je však třeba uvést, že tento pohled na volný čas Vážanský publikoval ještě před ekonomickou krizí v roce 2008 a jeho prognóza vycházela z předpokladu lineárně pokračujících trendů. Dnes by s ním mnozí sociologové a ekonomové polemizovali. Podle mého názoru se předpoklad Vážanského nesplnil. Osmihodinová pracovní doba je dnes běžnou praxí a jen ve výjimečných případech najdeme pracovníky, kteří pracují méně než 40 hodiny týdně a existují naopak profese, jejichž vykonavatelé ve skutečnosti pracují mnohem více než dříve. Na vícesměnný provoz se transformovalo jen omezené množství firem a zaměstnanci si většinou ani dnes nemůžou volit délku pracovní doby a tím ovlivňovat svůj příjem. Rozhodně se nesplnila Vážanského představa, že téměř všichni lidé budou zaměstnaní. K 31. 5. 2015 dosahovala v České republice míra nezaměstnanosti 6,4 %, což ovšem představuje jedno z nejnižších procent v porovnání s ostatními zeměmi světa (Český statistický úřad, 2015).

V 90. letech 20. století došlo v České republice k nárůstu počtu počítačů ve vlastnictví lidí. S tímto nástupem počítačů došlo k poklesu významu knih a jiných tištěných médií, což dokazují i mnohé výzkumy. Ve vlastnictví počítačů byly obrovské rozdíly mezi jednotlivými sociálními vrstvami, což podle mého názoru dnes už téměř neplatí, protože skoro každá rodina si může dovolit vlastnit počítač a vzrostl i počet veřejně přístupných internetových míst (Sak, 2005).

S rozvojem počítače a jeho zapojením do života lidí musely vzniknout nové pojmy vztahující se právě k počítači a jeho užívání. Vznikly pojmy jako například netomanie

(závislost na internetu) nebo netholismus (závislost vztahující se k hraní počítačových her). Poprvé pojem počítačová závislost (computer addiction) použila již v roce 1989 Margaret A. Shotton. Dalším novým pojmem, který používá Hollá, je např. e-generace. Tímto pojmem označuje mladé lidi, kteří vyrůstají s informačními a komunikačními technologiemi (Šrahůlková, 2013).

4. Způsob trávení volného času

Způsob trávení volného času je jedním z ukazatelů, podle kterých se hodnotí životní styl jedince. Aktivita ve volném čase zařazuje jedince do různých sociálních skupin a pomáhají tak utvářet i vnitřní strukturu společnosti. Trávení volného času je natolik významný faktor, že je jedním z ukazatelů kvality života.

Vývoj a trávení volného času ovlivňovaly a ovlivňují následující činitele: aktuální stav společnosti (např. národnost, životní úroveň, mínění obyvatelstva), demografie (např. natalita a mortalita, migrace, vzdělání), společenské prostředí (např. vztahy ve společnosti a její vyspělost), psychologické a fyziologické faktory (např. pohlaví, věk, mezilidské vztahy). (Vážanský, 2001).

Volný čas ovlivňuje v neposlední řadě i osobnost jedince (vnitřní motivace, zájmy, potřeby, vědomosti, kompetence a z nich plynoucí sebeúcta). Způsob trávení volného času vypovídá mnohé o daném jedinci.

Opaschowski (1987, podle Vážanského, 2001) vypracoval soupis hlavních potřeb volného času člověka na konci 20. století. Tyto potřeby odvodil z moderního výzkumu volného času, dovolené a zdraví. Opaschowski zdůrazňoval vzájemné ovlivňování jednotlivých potřeb a jejich závislost. Mezi hlavní potřeby patří rekreace, kompenzace, edukace, kontemplace, komunikace, integrace, participace a enkulturace. Nyní si podrobněji popíšeme jednotlivé hlavní potřeby podle Opaschowského.

Rekreace má zajistit načerpání nových sil pro další činnosti, zotavení (nejen v souvislosti se zdravotním stavem), uspokojení sexuálních potřeb a dostatek spánku.

Kompenzace má zajistit potěšení, rozptýlení, vyrovnat nedostatky a odstranit námahu, jedná se o užívání si života.

Edukace uspokojuje potřebu poznání a vzdělávání, aktivuje vlastní možnosti, umožňuje poznávání něčeho nového a užívání poznatků v praxi.

Kontemplace zajišťuje potřebu klidu a pohody, umožňuje získat čas sám pro sebe a zkoumat vlastní osobnost, člověk má možnost porozumět sobě samému a najít vlastní identitu.

Komunikace zajišťuje potřebu kontaktu a sdělování informací, člověka zbavuje samoty a umožňuje navazovat sociální kontakty, rozvíjí empatii.

Integrace zprostředkovává kontakt se společností, napomáhá k vytváření skupin, zajišťuje pocit sounáležitosti, stability a bezpečí.

Participace uspokojuje potřebu účastenství a angažovanosti, umožňuje člověku spoluúčast na dění, realizaci společenských cílů a nápadů, připravuje člověka na spolupráci a spoluodpovědnost.

Enkulturační zprostředkovává účast na kulturním životě a kreativní rozvoj, umožňuje růst schopností a nadání jedince, člověk může uplatňovat vlastní myšlenky a řešení problémů, podporuje vyjadřování, fantazii, estetické vnímání a iniciativu.

Předchozí potřeby můžeme rozdělit na individuální a všeobecné. Mezi individuální patří rekreace, kompenzace, edukace a kontemplace. Mezi všeobecné patří komunikace, integrace, participace a enkulturační. Všeobecné potřeby se zaměřují více na společnost a její prospěch a individuální se orientují více na rozvoj jedince. Obě skupiny se vzájemně prolínají a doplňují.¹

Práce dříve tvořila téměř veškerou náplň volného času. Se zkracováním pracovní doby, vzrůstající nabídkou volnočasových aktivit a měnícími se hodnotami se náplň volného času v průběhu doby vyvíjela. Náplň volného času ovlivňuje životní styl. Romeiss-Stracke (1985, podle Vážanského, 2001) definoval tři životní styly na základě poměru práce a volného času. Prvním typem je pracovně orientovaný životní styl, který bere práci jako hlavní náplň života. Volný čas slouží jen k odpočinku a představuje jakýsi zbytkový čas. Romeiss-Stracke předpokládá, že se tento typ bude postupně vytrácet. Dnes můžeme takovýto typ vidět u workoholiků a lidí ve vedoucích funkcích. Druhým typem je hedonistický životní styl, ve kterém se zájmy přesunují do volného času.

¹ Vážanský mluví i o krizovém stavu moderního člověka. Jedinci trpí rekreačním, kompenzačním, edukačním, kontemplačním, participačním i enkulturačním deficitem. Rekreační deficit je způsoben mj. krátkou dobou na zotavení, dlouhotrvajícím stresem, nedostatkem prostoru pro pohybové aktivity. Kompenzační deficit vede k jednostrannému zatížení jedince. Edukační deficit způsobuje např. nízká úroveň poradenství, výchovy a vzdělávání i chybějící motivace k učení. Kontemplační deficit je způsoben neustálým spěchem a napětím, neznalostí sebe sama i přemírou vnějších smyslových podnětů, zejména nedostatkem ticha. Participační deficit např. znemožňuje spoluúčast na činnosti s druhými lidmi a tvorbu hierarchické struktury (Vážanský, 2001). Je třeba podotknout, že v posledních letech se předchozí deficity snižovaly, což je způsobeno širší nabídkou aktivit a institucí, které se na volnočasové aktivity zaměřují. Některé ze zmíněných deficitů se však prohlubují - např. rekreační deficit (lidé žijí pod neustálým stresem a ve shonu). Deficity jsou v každé době, zemi nebo společenské vrstvě odlišné.

Můžeme vidět jasné oddělování práce a volného času. Práce slouží jen k získání prostředků pro užívání si volného času. Romeiss-Stracke předpokládá v budoucnu pokles tohoto typu. Třetím typem je celistvý životní styl, který se snaží o to, aby se práce a volný čas neoddělovaly. Obě oblasti, práce a volný čas, se můžou prožívat smyslně. Tento typ podle Romeiss-Strackeho postupně získává na významu. Podle mého názoru je tento životní styl možný jen u určité skupiny lidí, kterou baví jejich profese, ve které nalézají sebe sama a poskytuje jim prostor pro seberealizaci. Opaschowski (1990, podle Vážanského, 2001) předpokládal, že se v budoucnu vyvine nový volnočasově kulturní životní styl, který bude ovlivňovat volný čas, práci a celý život jedince. Lidé přejdou od pasivního trávení volného času k aktivním činnostem. Tento předpoklad se potvrdil během vývoje volného času v Evropě v 90. letech.

V dnešní době existuje nepřeberné množství možností trávení volného času a neustále vznikají nové a nové. Paradoxně se vzrůstajícím množstvím možností se často setkáváme s jedinci, kteří nedokážou volný čas efektivně využívat. Často se setkáváme s pojmy jako nuda, dlouhá chvíle, nicnedělání. Jedinci, kteří nedokážou využít svůj volný čas, můžou někdy sklouznout ke kriminální činnosti. U některých jedinců hrozí i deprese, z ní pramenící neschopnost se něčím zaujmout, kdy vzniká riziko častého trávení volného času nevhodným způsobem (konzumace alkoholu či jiných návykových látek, riskantní záliby, kriminální činnost apod.). Krajním vyústěním této ztráty zaujetí pro nějakou činnost a ztráty smyslu může být i sebepoškozování a suicidální chování. Roli zde hraje i to, že je dnešní jedinec přesycen volnočasovou nabídkou.

V každé době vznikají nové technologie, metody, přístroje, služby nebo vědní disciplíny, které se dříve nebo později promítnou i do volného času. Příkladem takovýchto inovací může být počítač, zážitková pedagogika, mobilní telefon nebo adrenalinové sporty. Počítač začal do volného času postupně pronikat v 90. letech 20. století. Jako každá nová věc byl i počítač nejprve výsadou jen úzké skupiny jedinců. Postupně se z něj stala masová záležitost a dnes téměř nenajdeme domácnost, ve které by nebyl alespoň jeden počítač.

Vážanský píše, že konzum médií (sledování televize, práce s počítačem, poslech rozhlasu, četba novin) zabírá největší část volného času, z čehož vyplývá, že na kulturní a pohybově orientované aktivity zbývá málo času.

Novější výzkumy ukazují, že využívání těchto volnočasových aktivit zcela nevymizelo a i nadále tvoří významnou součást volného času. Z mezinárodního výzkumu

ISSP 2007 týkajícího se volného času a sportu např. vyplývá, že nejčastěji trávíme čas sledováním televize (72 % respondentů z České republiky provádí tuto činnost denně) a poslechem hudby (44 % respondentů). Další každodenní činností, kterou uvedli respondenti z České republiky, byla aktivita prováděná prostřednictvím počítače (např. surfování po internetu, komunikace, hraní počítačových her). Tuto činnost vykonává denně 17 % respondentů. Na dalších místech se umístily tyto činnosti: nakupování (15 %), čtení knih (14 %) a fyzická aktivita (12 %). Ve srovnání s ostatními evropskými zeměmi však Češi netráví tolik času u počítače (Šafr, Patočková, 2010).

Centrum pro výzkum veřejného mínění provádělo v roce 2004 výzkum zabývající se trávením volného času osob starších 15 let. Z výzkumu vyplývá, že mezi tři nejčastější aktivity realizované v rámci volného času patří sledování televize (37,2 %), aktivní sportování (32,8 %) a čtení (26,7 %). Trávení volného času u počítače v tomto výzkumu obdrželo pouze se 6,3 % odpovědí. Tento výzkum tak, určitým způsobem doplňuje Vážanského tvrzení, že nejvíce času tráví lidé sledováním televize, prací s počítačem, poslechem rozhlasu, četbou novin, ale málo času jim zbývá na kulturní a pohybově orientované aktivity (Šamanová, 2005).

Z předchozích jmenovaných výzkumů vyplývá, že respondenti častěji upřednostňují nenáročné volnočasové činnosti.

5. Počítačová gramotnost českých žáků v mezinárodním srovnání

5.1 Základní informace o výzkumu počítačové gramotnosti

V současné době se běžnou součástí života stávají informační a komunikační technologie, a proto se počítačová a informační gramotnost stává součástí výuky ve školách a tvoří i jeden z předpokladů pro úspěšné studium. Výzkum ICILS (International Computer and Information Literacy Study) byl prvním mezinárodním projektem, který zkoumal právě počítačovou a informační gramotnost žáků. Výzkum během roku 2013 srovnával reálné dovednosti a schopnosti žáků z několika států a byl zaměřen na žáky 8. ročníků. Do šetření se zapojilo celkem 19 států (11 států z Evropy a 8 mimoevropských států). Z České republiky se do výzkumu zapojilo celkem 3100 žáků a 2150 učitelů ze 170 škol. Výzkum se zaměřoval i na socioekonomické a technologické zázemí a jejich vliv na počítačovou a informační gramotnost žáků. Ve výzkumu se pro sběr dat používal elektronický dotazník a test. Dotazník zjišťoval zázemí žáků, používání informačních a komunikačních technologií a postoje k jejich používání. Test zkoumal reálné dovednosti žáků. V testu měli žáci přibližně osm menších úkolů a jeden tzv. velký úkol. Příkladem tzv. velkého úkolu bylo například vytvoření plakátu nebo krátké prezentace podle instrukcí. Dotazník byl vytvořen i pro učitele a pro školy. Výzkum ICILS realizovala Mezinárodní asociace pro hodnocení výsledků vzdělávání. V České republice pak výzkum organizovala Česká školní inspekce a byl součástí ESF projektu Kompetence III.

Výzkum byl zaměřen na hodnocení sedmi oblastí souvisejících s počítačovou a informační gramotností. Jednalo se o oblasti používání počítačů, získávání informací a jejich posuzování, zacházení s informacemi, přetváření informací, vytváření informací, sdílení informací a jejich bezpečné používání.

Pro potřeby výzkumu byla počítačová a informační gramotnost definována jako: „Schopnost jedince používat počítače k vyhledávání, vytváření a sdělování informací s cílem zapojit se do dění doma, ve škole, na pracovišti a ve společnosti“ (Basl, Boudová, Řezáčová, 2014, s. 16).

5.2 Co ovlivnilo výsledky

Výzkum se zaměřoval i na rodinné zázemí žáků a jeho vlivem na rozvoj informačních a komunikačních schopností. Jedním z faktorů ovlivňujících výsledky žáků bylo socioekonomické prostředí. Z výzkumu vyplynulo, že výsledky žáků ovlivňuje například sociální status povolání rodičů, vzdělání rodičů, počet počítačů doma, počet knih doma nebo přístup k internetu. Výzkum dokázal, že v každém státu je žák různě silně ovlivněn tímto socioekonomickým zázemím. Ve všech státech žáci, jejichž rodiče měli nejvyšší profesní status, dosahovali nejlepších výsledků. Obdobný vztah byl zjištěn i v případě vzdělání rodičů. Žáci rodičů s vyšším vzděláním dosáhli v testu lepších výsledků než žáci, jejichž rodiče měli nižší vzdělání. S větším počtem počítačů doma rostl i počet bodů získaných v testu. Přístup k internetu také pozitivně ovlivňoval získaný počet bodů. Rodina hrála důležitou roli v osvojování si informačních a komunikačních schopností hlavně u dívek, zatímco chlapci se daným schopnostem naučili častěji sami.

5.3 Čeští žáci

Čeští žáci dosáhli ze všech zúčastněných států nejvyššího skóru a v testu získali 553 bodů, přičemž mezinárodní průměr byl 500 bodů. Druzí skončili žáci z Ontaria (provincie v Kanadě) se ziskem 547 bodů. Ze sousedních států se výzkumu zúčastnilo Polsko, Německo a Slovensko. Žáci z těchto zemí získali 537, 523 a 517 bodů. Podprůměrného výsledku dosáhli žáci Thajska a Turecka (373, respektive 361 bodů). Ve všech zúčastněných státech dosáhly dívky v dotaznících vyššího počtu bodů než chlapci a s výjimkou Thajska a Turecka byl tento rozdíl statisticky významný. Tato informace je poněkud překvapující, protože obecně panuje názor, že počítače jsou více doménou chlapců než dívek. Rozdíl mezi dívkami a chlapci tvořil průměrně 18 bodů. V České republice byl rozdíl mezi dívkami a chlapci 12 bodů a patřil svou hodnotou mezi nižší. Ve všech zúčastněných státech měli chlapci pozitivnější přístup k technologiím, měli o ně větší zájem a používali je raději než dívky. Z výzkumu vyplynulo, že dívky mají menší sebedůvěru, co se týče počítačových dovedností. Dívky samy sebe spíše podceňovaly, ale paradoxně získaly lepšího bodového ohodnocení než chlapci, kteří si v počítačových dovednostech věřili více. Dívky uváděly, že si informační a komunikační schopnosti osvojily ve škole a chlapci si naopak dané schopnosti osvojili sami. V České republice byl

v tomto bodě rozdíl mezi dívkami a chlapci nejvyšší, což zřejmě souviselo i s tím, že Česká republika patřila ke státům, s podprůměrným počtem žáků, kteří si schopnosti osvojili ve škole. Z předchozího vyplývá, že škola by mohla v budoucnu hrát důležitější roli při osvojování si počítačových dovedností. K tomu však bude nejspíš nutné začít využívat více informačních a komunikačních technologií při vyučování, rozšíření vzdělávání pedagogů v oblasti těchto technologií a vybavení škol dalšími technologiemi (např. tablety). Pokud porovnáme gymnázia a základní školy, tak žáci z víceletých gymnázií dosáhli vyššího bodového skóru než žáci ze základních škol. Rozdíl mezi dívkami a chlapci byl v rámci základních škol nižší než v rámci víceletých gymnázií. Na základních školách byl rozdíl 9 bodů a na víceletých gymnáziích činil 19 bodů. Z výzkumu dále vyplývá, že žáci víceletých gymnázií získali v průměru o 58 bodů více než žáci základních škol.

Čeští, chorvatští a polští žáci ve srovnání s ostatními státy využívají nadprůměrně počítač v rámci svých volnočasových aktivit a podprůměrně k aktivitám souvisejícím se studiem. Používání počítače k volnočasovým aktivitám zahrnovalo například hraní her, poslouchání hudby nebo vyhledávání informací (např. o tom kam jít). Používání počítače ke studiu zahrnovalo například přípravu referátů nebo prezentací do školy.

5.4 Vyhodnocení výzkumu

Před samotným výzkumem byly stanoveny čtyři úrovně počítačových dovedností. Na základě dosažených výsledků pak bylo možné žáky rozdělit do těchto čtyř úrovní. V první úrovni byli žáci, kteří zvládají základní ovládání technologií a práci s nimi. Žáci v první úrovni zvládali např. oříznout obrázek, vytvořit vhodný název prezentace, vložit obrázek do dokumentu nebo rozpoznat příjemce e-mailu podle funkce kopie. Žáci v druhé úrovni zvládali např. používat počítač k vyhledávání informací, vložit údaj do konkrétní buňky v textovém editoru, rozlišit placené odkazy od běžných, rozvrhnout text a pracovat s barvami při tvorbě prezentace. Žáci ve třetí úrovni zvládali např. vybrat nejvhodnější zdroj informací, uvědomit si, že obecné oslovení v e-mailu naznačuje, že odesílatel nezná příjemce. Ve čtvrté úrovni byli žáci s velmi pokročilými znalostmi a dovednostmi. Tito žáci zvládali např. vhodně zvolit rozvržení prvků na informačním letáku, vybrat text a přizpůsobit ho tak, aby vyhovoval pro určitou cílovou skupinu, vybrat obrázek, který zobrazuje požadovanou věc. Nejvyšší úroveň v České republice dosáhla 3 % žáků. Nejvíce

žáků dosáhlo této úrovně v Korejské republice a v Ontariu (v obou 5 %). Rozdíly mezi jednotlivými státy v této čtvrté úrovni byly nepatrné. Rozhodující pro to, že se Česká republika umístila na prvním místě v tomto výzkumu, bylo procento žáků, kteří dosáhli třetí úrovně a nízké procento žáků, kteří nedosáhli ani první úrovně schopností a dovedností. 34 % českých žáků dosáhlo třetí úrovně, což byl nejvyšší skóre mezi všemi zúčastněnými státy a zároveň pouze 2 % českých žáků nedosáhla ani na první úroveň, což je nejnižší skóre ze všech zúčastněných států. Pro zajímavost v Thajsku a Turecku přes 60 % žáků nedosáhlo ani na první úroveň. Všeobecně největší procento žáků spadalo do druhé úrovně. Ze srovnání základních škol a víceletých gymnázií jasně vyplývá, že na gymnáziu 11 % žáků dosahuje nejvyšší čtvrté úrovně a naopak na základních školách se vyskytují pouze 2 % žáků na této úrovni. Na víceletých gymnáziích nenajdeme žáky, kteří by nedosáhli alespoň první úrovně, ale na základních školách jsou takovýchto žáků 2 %.

Do výzkumu byli zapojeni i učitelé, kteří například měli zhodnotit využívání informačních technologií při výuce nebo technologické zázemí škol. Z výzkumu vyplynulo, že čeští učitelé vnímají informační zázemí ve školách nejpozitivněji ze všech zúčastněných států. Pouze 22 % českých učitelů se domnívalo, že jejich škola není dostatečně vybavena informačními technologiemi, což byl nejnižší skóre, který se ve výzkumu vyskytl. Dále bylo zjištěno, že 66 % českých učitelů používá počítač při výuce minimálně jednou týdně, což je lehce nadprůměrný výsledek. Například v Austrálii je využívání počítače k výuce mnohem více rozšířené a alespoň jednou týdně používá počítač k výuce 90 % učitelů. Většina českých učitelů si myslí, že využívání informačních technologií ve výuce napomáhá vzbuzovat u žáků větší zájem o studium. 75 % českých učitelů si myslí, že využívání informačních technologií ve výuce vede ke zhoršování písemného projevu žáků, což si mimo jiné myslí i učitelé ze Slovinska a Korejské republiky a patří tak, spolu s Českou republikou, ke státům, kde je mezi učiteli tento názor nejvíce rozšířen. V České republice je i nadprůměrný počet učitelů, kteří si myslí, že využívání počítačů vede jen ke kopírování materiálů. Více než polovina učitelů si myslí, že používání informačních a komunikačních technologií k vyučování není prioritou na jejich škole. Skoro polovina českých učitelů si myslí, že nemají dostatek času na to, aby si připravili hodiny, ve kterých by mohli informační a komunikační technologie využít. Nad těmito výsledky by se podle mého názoru měli zamyslet ředitelé škol a vypracovat si podrobnější analýzu pro své školy.

Z výzkumu vyplynulo, že školy v České republice jsou nadprůměrně vybavené počítači a elektronickými studijními materiály, což je dobrým ukazatelem, zvláště s ohledem na to, že první dlouhodobá koncepce zaměřená na rozvoj informačních a komunikačních technologií byla realizována teprve v letech 2000 až 2006 a byla mimo jiné zaměřena na odstranění nevybavenosti škol těmito technologiemi. Oproti ostatním státům však není v českých školách tolik rozšířen e-learning ani tablety. V České republice připadá na jeden počítač ve škole 10 žáků, což je o 8 žáků méně než je průměr ve zkoumaných státech. V současné době vzniká v České republice nový koncept, který má navrhnout opatření na podporu rozvoje digitálního vzdělávání do roku 2020.

6. Vztah českých adolescentů k počítači v posledních letech

V posledních letech bývá téma užívání počítačů u dospívající populace poměrně častým tématem teoretických i výzkumných studií. Výzkumy se zabývají tím, jakým činností se mladí lidé na internetu věnují, jaký má podle nich dopad na jejich život, kolik času u počítače tráví nebo jak jsou na tom s ovládáním počítače v porovnání s adolescenty z jiných zemí.

6.1 České děti v popředí používání internetu v Evropské unii

Podle výzkumu Evropské komise z roku 2004 jsou české děti v popředí v Evropské unii v používání internetu z hlediska kompetencí, což potvrdil i výzkum ICILS 2013 (Basl, Boudová, Řezáčová, 2014). Téměř 60 % českých dětí do 18 let využívá internet, čímž se řadí na druhé místo za Estonsko. Nejméně internet v Evropské unii využívají adolescenti na Kypru a na Slovensku, kde internet využívá jen 20 % respektive 30 % adolescentů. 48 % českých žáků používá internet ve škole, což je nejvíce v Evropské unii. V České republice nepoužívá vůbec internet 19 % dětí do 15 let a jen 8 % adolescentů do 18 let. Překvapivé pro mě bylo téměř dvojnásobné používání internetu mezi českými adolescenty ve srovnání se Slovenskem (Mášová, 2004).

6.2 Aktivita prováděné s využitím počítače

Výzkumy často sledují nejčastěji prováděné aktivity s využitím počítače. Tyto aktivity se mění v závislosti na věku a době. Šrahůlková se ve svém výzkumu zabývala vztahem dětí k počítači a volnočasovým aktivitám, při nichž děti využívají počítač (především hraní počítačových her, surfování na internetu a další). Výzkumu se účastnili žáci druhých až devátých ročníků základních škol. Z výzkumu vyplývá, že žáky všeobecně baví trávit čas u počítače (79 % byla nejnižší hodnota odpovědi „ano“ na otázku „baví Tě být na počítači?“). Šrahůlková se dále zabývala zájmem žáků o počítačové hry. Z výzkumu můžeme vyčíst, že relativní četnost odpovědi „ano“ na otázku „baví Tě hrát počítačové hry?“ byla 72 %. Šrahůlková ve svém výzkumu zjistila, že s věkem zájem o počítačové hry klesá a naopak stoupá obliba jiných činností prováděných prostřednictvím počítače (např. chatování nebo poslech hudby) (Šrahůlková, 2013).

Tématem hraní počítačových her se ve svých výzkumech zabývali např. i Skoríc (2009, podle Šrahůlkové, 2013), Nešpor nebo Csémy (2007, podle Šrahůlkové, 2013), podle nichž mezi nejčastější aktivity, k nimž žáci počítače využívají, patří hraní počítačových her.

K dalším aktivitám, kterým se žáci věnují na internetu, se řadí také chatování a surfování po internetu. (Hollá, 2009)

Soukup ve svém článku prezentuje výsledky výzkumu zaměřeného na používání internetu v různých věkových skupinách. Z jeho výzkumu vyplývá, že nejvíce internet využívá věková skupina 12 – 18 let, a to až 90 %. S věkem užívání internetu klesá a u věkové skupiny 46 let a více činí 19 % uživatelů. Tato skupina (12 – 18 let) trávila v letech 2005 – 2008, kdy výzkum probíhal, průměrně 2 hodiny denně na internetu. Mezi nejčastější aktivity této věkové skupiny patřilo stahování nebo hraní on-line her, komunikace přes e-mail nebo komunikátory (např. ICQ), telefonování přes internet, poslouchání on-line rádia (Soukup, 2009).

Šmahel ve svém článku popisuje internet jako místo, kde se dospívající učí komunikovat a ověřují si své normy, hodnoty, postoje a názory. Z jeho výzkumu vyplývá, že chování ve virtuálním světě odpovídá do značné míry chování v reálném světě, např. pokud adolescent poslouchá své rodiče v reálném světě, tak i ve virtuálním světě bude méně často porušovat rodičovské zákazy než adolescent, který své rodiče v reálném světě neposlouchá. Anonymita a reálná bezpečnost internetu poskytují mladým lidem možnost vyzkoušet si věci, na které by si v reálném světě netroufli. Šmahelův výzkum mě inspiroval pro vytvoření některých položek do mého dotazníku. Jednalo se o následující výroky: „Moji rodiče vědí jen velmi málo o tom, co na internetu dělám.“ „Na internetu by mě rodiče patrně nepoznali.“ „Kdyby rodiče věděli, s kým se na internetu přátelím, nesouhlasili by.“ „Na internetu si někdy ověřuji své postoje a názory.“ S prvním tvrzením ve Šmahelově výzkumu souhlasilo 64 % adolescentů. S druhým tvrzením vyslovilo svůj souhlas 32 % adolescentů a se třetím tvrzením souhlasilo 17 % adolescentů. Tyto výsledky můžeme porovnat s mými výsledky v praktické části u otázky číslo 5 (7. bod dotazníku) (Šmahel, 2004).

Suler (2003, podle Šmahela, 2002) uvádí jako základní potřeby adolescentů hledání a experimentování s identitou, potřeba intimity a pocitu začlenění, potřeba separace od rodičů a rodiny, potřeba odreagování frustrací. Adolescenti mohou např. navazovat

prostřednictvím internetu nové vztahy. Dále se ještě Šmahel zabýval vztahy navázanými na internetu. Parks & Roberts (2001, podle Šmahela, 2002) předpokládají, že vztahy vzniklé na internetu nevydrží tak dlouho jako vztahy vzniklé v reálném světě. McKenna a Bargh (2001, podle Šmahela, 2002) jsou opačného názoru a tvrdí, že sociálně úzkostní a osamělí lidé spíše najdou vztah na internetu než v reálném světě a úspěšně ho přenesou do reality. Tímto tématem se zabývala i jedna otázka v mém dotazníku, a to následující: Setkal/a jsi se někdy s někým, koho jsi znal/a z internetu? Šmahel tvrdí, že internet může přispět k rozvoji osobnosti a identity člověka, pokud bude používán rozumným způsobem (Šmahel, 2002).

Dále Šmahel uvádí, že adolescenti nechtějí pouze chatovat, ale chtějí např. i vytvářet vlastní webové stránky, díky čemuž si musejí rozšířit své znalosti v oblasti zacházení s počítačem, čímž zároveň získají pocit úspěchu, když umí něco, co mohou naučit své vrstevníky (Šmahel, 2002).

Friedlaenderová popisuje výzkum LSS 2008 – 2012 ATO mediaresearch, který poukazuje na to, že se v posledních třiceti letech změnil způsob trávení volného času především ve dvou aspektech. První aspekt je organizování volného času. Volný čas je mnohem více organizován. Děti navštěvují různá volnočasová zařízení a jejich volný čas je oficiálně organizován. Druhý aspekt je změna médií a jejich konzumace. V současné době je k dispozici mnohem více médií a děti střídají pozornost mezi několika médii najednou, jedná se o tzv. multitasking (Friedlaenderová, 2012).

6.3 Pozitiva a negativa spojená s používáním počítače

S nadměrným užíváním počítače jsou spojená i určitá rizika. Šrahůlková upozorňuje na možná zdravotní rizika způsobená nadměrným užíváním počítače. Může se jednat o nesprávné držení těla, poškození očí, mravenčení v nohou, necitlivost v rukou, nadváhu, neohrabanost nebo nezdravé stravovací návyky. Právě nadváha a neohrabanost můžou vést i k neoblíbenosti v kolektivu především na druhém stupni základní školy, kde fyzická zdatnost a vzhled tvoří měřítko popularity (Šrahůlková, 2013).

Šmahel oproti Šrahůlkové nepopisuje pouze negativní věci, ale vyzdvihuje právě pozitivní schopnosti a dovednosti, které se např. při hraní her formují. Šmahel uvádí např. zlepšení odhadu vzdálenosti a rychlosti, promýšlení strategie, čtení anglických textů,

setkávání hráčů i v reálném světě. Šmahel nepopírá možný vznik závislosti na počítači, ale zároveň upozorňuje na to, že závislost může vzniknout při jakékoli nadměrně vykonávané činnosti (Šmahel, 2002).

Hraním her a jejich účinky se zabývali ve svém výzkumu Hrubíšková s Veselským, kteří prováděli výzkum mezi žáky na základních školách v letech 2003 – 2004, ve kterém měli žáci hodnotit účinky hraní počítačových her. Žáci byli přesvědčeni hlavně o pozitivních účincích jako je cvičení postřehu, rozvoj logického myšlení, prostorové orientace a paměti. Podle Hrubíškové a Veselského je hraní počítačových her spojeno s riziky, která ovlivňují život jedince. Jedná se např. o časovou náročnost hraní, negativní vliv na vývoj jedince, únik před realitou, agresivita a násilí (Hrubíšková, Veselský, 2006). Všechna tato rizika lze podle mého názoru stáhnout i na nadměrné používání počítače jako takového. Důležité je podle mého názoru kontrolované používání počítače, čímž se zmenšuje šance pro vznik závislosti.

Šmahel upozorňuje na ovlivňování vztahů (pracovních, partnerských i rodinných) internetem (Šmahel, 2002). K tomuto tématu se vztahovala i otázka 2 (4. bod) v mém dotazníku, která zněla takto: Jak PC zasahuje do tvých vztahů (s kamarády, s rodiči)? Pozitivně nebo negativně a jak konkrétně?

Počítač jako volnočasová aktivita má své příznivce i odpůrce. Gabařová tvrdí, že by se děti měly s počítačem seznámit co nejdříve. Toto seznámení by však mělo probíhat usměrňovanou a kontrolovanou formou např. právě prostřednictvím kroužků informatiky (Gabařová, 2009).

6.4 Kontrolují rodiče své děti při práci s počítačem?

Výzkumy se zabývají i kontrolou rodičů. Výzkumy především řeší, jak a jestli vůbec rodiče své děti při práci s počítači kontrolují. Šrahůlková ve svém výzkumu zjistila, že někteří rodiče preferují trávení volného času svých dětí u počítače, protože jsou děti doma a pod dozorem (Šrahůlková, 2013). V jiných výzkumech se paradoxně můžeme dočíst, že rodiče vědí jen velmi málo o tom, co jejich děti na počítači dělají, což může být způsobeno neznalostí, protože rodiče např. sami neumí s počítačem zacházet, neznají možnosti kontroly nebo neumí zablokovat určité webové stránky.

Friedlaenderová tvrdí, že rodiče dětí jsou liberální, pokud jde o kontrolu toho, co jejich děti dělají s elektronickými médii. Friedlaenderová opírá své tvrzení o výzkumy EU Kids online a Eurobarometr 2008. Rodiče podle výzkumů nechraní děti před škodlivým obsahem internetu, neovlivňují čas strávený u počítače ani obsah aktivit prováděných prostřednictvím počítače (Friedlaenderová, 2012).

Soukup se ve svém výzkumu zabývá tím, jak rodiče kontrolují, co jejich děti na internetu dělají. Z výzkumu vyplývá, že vysokoškolsky vzdělaní rodiče kontrolují své děti mnohem více (Soukup, 2009). Podle mého názoru je to způsobeno tím, že vysokoškolsky vzdělaní lidé, pokud jde o mladší generaci, získali zkušenosti s počítačem během studií, ke kterým museli počítač využívat. Starší generace vysokoškoláků, podle mého názoru, pracuje v prostředí, ve kterém se s počítačem museli naučit pracovat, když docházelo k expanzi nových komunikačních a informačních technologií, a proto uměli s počítačem pracovat dříve než se stal běžnou součástí života dětí.

6.5 Používání počítače ve školách

Používání počítače ve školách je dnes již běžnou praxí. Do budoucna je důležité dále vzdělávat pedagogy, aby mohli předávat potřebné informace svým žákům. Na problematiku využívání počítačů ve výuce upozorňuje mj. i výzkum ICILS 2013 (Basl, Boudová, Řezáčová, 2014). Friedlaenderová poukazuje na názor pedagogů, kteří tvrdí, že je těžké děti něčím zaujmout. Dále apeluje na to, aby se i pedagogové naučili s elektronickými médii lépe zacházet a využívali je při výuce (Friedlaenderová, 2012), na což mj. upozorňuje i výzkum ICILS 2013 (Basl, Boudová, Řezáčová, 2014).

Dalším problémem je omezený okruh témat, která se ve výuce probírají. Ze Soukupova výzkumu vyplynulo, že se žáci ve školách neučí o rizicích spojených s počítačem a internetem. Žáci se zároveň vyjádřili v tom smyslu, že by takovéto informace ocenili. Soukup navrhuje, že tématem by mohla být i autorská práva, což by vzhledem ke stahování filmů a hudby z internetu bylo přínosným tématem (Soukup, 2009).

Důležitou roli v používání počítačů hrají podle Hollé rodiče a pedagogové. Hollá apeluje právě na ně, aby usměrňovali používání počítače svými dětmi a žáky (Hollá, 2009). Pedagogové mají k usměrňování vhodnou příležitost nejen během výuky informatiky ale především v kroužcích informatiky, které podle výzkumu Gabařové tvoří největší podíl

mezi zájmovými kroužky. Tento podíl činí necelých 50 %. Nové informační technologie v posledních letech rychle expandovaly do volného času dětí a adolescentů a je nutné se s tím vhodně vypořádat (Gabařové, 2009).

II. Praktická část

1. Cíl výzkumu

Počítač se v posledních letech stal nedílnou součástí volného času lidí, což ukazují i výzkumy provedené na toto téma. Výzkumy potvrdily, že adolescenti tráví u počítače několik hodin týdně. V dnešní době se používání počítače považuje za běžnou součást života a ten, kdo nevlastní počítač s připojením k internetu, jako by nebyl, což můžeme pozorovat hlavně u mladé generace. Cílem výzkumu bylo zjistit, čím využívání počítače obohacuje adolescenty, jak počítač ovlivňuje jejich vztahy k přátelům a rodičům, jestli se adolescenti baví na internetu o něčem jiném než při osobním setkání, jestli se někdy setkali s někým z internetu a jak schopnosti ovládat počítač ovlivňují postavení v jejich vrstevnickém kolektivu.

2. Hypotézy

Před samotným provedením výzkumu jsem si stanovila několik následujících hypotéz, na které jsem pomocí dotazníků chtěla získat odpovědi:

1. Alespoň 50% adolescentů na internetu, podle svých slov, komunikuje o něčem, o čem se při osobním setkání nebaví.
2. Dívky se častěji setkaly s někým, koho znaly pouze z internetu než chlapci.
3. Postavení v kolektivu budou více zvyšovat dovednosti spojené s ovládáním počítače (programování, vlastní webové stránky, stahování hudby a filmů z internetu) než umělecké dovednosti (hra na hudební nástroj, tanec, malování).
4. Žáci z deváté třídy se častěji setkali s někým z internetu než žáci ze sedmé třídy.
5. Většina adolescentů si bude myslet, že počítač jejich vztahy ovlivňuje pozitivně.

3. Respondenti

Výzkum jsem prováděla na druhém stupni jedné základní školy. Tato základní škola se nachází v malém městě, které má přibližně 1400 obyvatel. V blízkosti základní školy se nachází i základní umělecká škola, která nabízí výuku ve výtvarných a hudebních

oborech. Dotazník žáci vyplňovali v průběhu školního roku 2014/2015. Dotazník vyplnilo celkem 65 respondentů, z toho bylo 37 dívek a 28 chlapců. Genderové rozložení respondentů celkově a v jednotlivých třídách ukazují tabulky 1 a 2. V souboru respondentů tedy mírně převažovaly dívky nad chlapci.

Tab. 1 - Genderové rozložení respondentů celkově

Pohlaví	N	%
Dívky	37	56,9
Chlapci	28	43,1
Celkem	65	100

Tab. 2 - Genderové rozložení respondentů v jednotlivých třídách

	N (dívky)	% (dívky)	N (chlapci)	% (chlapci)
7. třída	9	24,3	17	60,7
8. třída	9	24,3	6	21,4
9. třída	19	51,4	5	17,9
Celkem	37	100	28	100

Žáci byli ve věkovém rozpětí 12 až 16 let. Průměrný věk respondentů byl 13,6 let. Věkové rozložení respondentů ukazuje tabulka 3. Jedna dívka a jeden chlapec neuvedli svůj věk. V tabulce 3 je uveden věk a počet respondentů ke každému věku. Počet respondentů je vyjádřen ještě v procentech.

Tab. 3 - Věkové rozložení respondentů

Věk	N	%
12 let	11	16,9
13 let	18	27,7
14 let	22	33,8
15 let	11	16,9
16 let	1	1,5
Nevyplnili	2	3,1
Celkem	65	100,0

4. Metoda výzkumu

Jako metodu výzkumu jsem zvolila dotazník. Dotazník měl celkem 8 položek, z toho první dvě zjišťovaly věk a pohlaví respondentů. Dále se jednalo o otázky otevřené, polootevřené a uzavřené. V otevřených otázkách měli adolescenti napsat svůj názor např. na to, čím je počítač obohacuje. Otázky jsem sestavila s využitím jiných výzkumů publikovaných v odborné literatuře a na základě konzultací s vedoucí práce. Dotazník, který respondenti vyplňovali, je uveden v příloze č. 1.

Dotazníky jsem adolescentům poskytla v elektronické podobě a ti je vyplňovali prostřednictvím počítače v hodinách informační a komunikační technologie. Dotazníky byly anonymní a adolescenti je ukládali na školní server do určené složky. Dotazníky vyplňovaly jednotlivé třídy zvlášť.

Při vyhodnocení jsem měla dotazníky rozčleněné podle jednotlivých tříd. Každou třídu jsem vyhodnotila zvlášť a v rámci každé třídy jsem vyhodnotila zvlášť dívky a chlapce. Po vyhodnocení jednotlivých tříd jsem data všech skupin sloučila. Výsledky jsem vyjádřila v absolutních hodnotách a v procentech. Pro ověření hypotéz jsem použila statistickou metodu chí kvadrát.

5. Průběh výzkumu

Před zvolením samotné metody výzkumu jsem prostudovala odbornou literaturu a především výzkumné studie týkající se adolescentů a jejich vztahu k moderním komunikačním technologiím, zvláště pak k počítači. S ohledem na získané informace jsem se rozhodla zvolit jako výzkumnou metodu dotazník. Z různých výzkumů jsem vybrala otázky, které zaměřením odpovídaly mému výzkumu. Tyto otázky jsem zkonzultovala s mojí vedoucí práce a společně jsme postupně vytvořily první verzi dotazníku. Vytvořený dotazník jsem dala vyplnit žákům v jedné třídě v rámci pilotního předvýzkumu a otestovala, tak zvolené otázky. Po vyhodnocení pilotního výzkumu bylo nutné některé otázky upravit a některé doplnit o doplňující podotázky.

Finální verzi dotazníku jsem dala vyplnit žákům sedmých až devátých tříd základní školy. Žáci dotazník vyplňovali elektronicky během hodin informační a komunikační technologie. Žáci z jednotlivých tříd dotazníky uložili do určené složky. Všechny dotazníky byly anonymní a žáci je uložili jen pod názvem třídy a čísla počítače (např.

dotazník9(1)). Před vyhodnocením dat z dotazníků jsem si stanovila několik hypotéz (viz výše).

Po vyplnění dotazníků jsem vyhodnotila data z jednotlivých tříd. Získané údaje jsem zpracovala pomocí výpočetní metody chí kvadrát a porovnála různé skupiny žáků např. jednotlivé třídy nebo dívky a chlapce. Každou otázku jsem vyhodnotila zvlášť a okomentovala získané výsledky.

6. Vyhodnocení

V následující kapitole se budu věnovat samotnému vyhodnocení dotazníku. Každou otázku z dotazníku jsem vyhodnotila zvlášť. Výsledky pro jednotlivé otázky jsou uvedeny v tabulkách, jedná se o počet jednotlivých odpovědí a tento počet je vyjádřený v absolutních i relativních číslech. U většiny otázek mám uveden výpočet chí kvadrátu. K tabulce je uveden komentář výsledků a moje postřehy nebo nápady.

Otázka 1. Čím Tě PC obohacuje?

Výsledky k této otázce zobrazuje tabulka 4. Z výsledků vyplývá, že počítač respondenty nejvíce obohacuje tím, že jeho prostřednictvím získávají různé informace. Získávání informací uvedlo 40 % respondentů. Na druhém místě byla zmiňována komunikace, kterou označilo 23 % respondentů. Na třetím místě se umístilo hraní počítačových her, které získalo lehce přes 8 % odpovědí. Za zmínku stojí, že 3,3 % respondentů si myslí, že je počítač ničím nebohacuje. Zbylé možnosti získaly v souhrnu méně než 10 % odpovědí. V možnosti „ostatní“ jsou zahrnuty odpovědi, které uvedl pouze jeden respondent a které nebylo možné zařadit pod ostatní uvedené odpovědi. Zajímavé je, že pouze necelá 2,5 % respondentů označila internet za obohacující, ačkoliv všechny jimi uváděné činnosti by bez internetu provádět nešly. Z tohoto výsledku vyvozují to, že současní adolescenti pokládají internet za běžnou součást počítače a nejsou schopni uvědomovat si jeho význam v každodenním životě. Zdá se, že už si nedokážou představit počítač bez internetového připojení. Někteří respondenti k otázce uvedli více odpovědí. V tabulce jsou dále uvedeny počty odpovědí dívek a chlapců k jednotlivým možnostem. V posledním sloupci tabulky je uvedena hodnota chí kvadrátu. Z výpočtu chí kvadrátu vyplývá, že u žádné odpovědi, pokud nepočítáme odpovědi zahrnuté pod možnost ostatní, není statisticky významný rozdíl mezi odpověďmi dívek a chlapců. Jistý trend k významnosti můžeme vidět pouze u komunikace, u které dosáhl hodnoty 3,7. Tento trend je už velmi blízký hranici významnosti. Můžeme tak vidět, že dívky přisuzují komunikaci poněkud větší význam než chlapci. Pokud se podíváme na odpověď „ostatní“ můžeme vidět statisticky významný rozdíl na 1% hladině významnosti. Z tohoto výsledku vyplývá, že odpovědi chlapců byly mnohem rozmanitější než odpovědi dívek. Chlapci mnohem více

uváděli specifické a hodně vyhraněné činnosti (např. vytváření vlastních písniček) ve srovnání s dívkami.

Tab. 4 - Čím počítač obohacuje respondenty

Odpověď	N	%	N (dívky)	Dívky (%)	N (chlapci)	Chlapci (%)	Chí kvadrát
Informace	49	40,2	34	44,2	15	33,3	1,4
Komunikace	28	23,0	22	28,6	6	13,3	3,7
Hraní her	10	8,2	4	5,2	6	13,3	2,5
Poslech hudby	8	6,6	7	9,1	1	2,2	2,2
Sledování filmů a videí	3	2,5	2	2,6	1	2,2	0,0
Stahování	3	2,5	3	3,9	0	0,0	1,8
Internet	3	2,5	1	1,3	2	4,4	1,2
Překladač	2	1,6	2	2,6	0	0,0	1,2
Ničím	4	3,3	2	2,6	2	4,4	0,3
Ostatní	12	9,8	0	0,0	12	26,7	22,8
Celkem	122	100	77	100	45	100	

Otázka 2. Jak PC zasahuje do Tvých vztahů (s kamarády, s rodiči)? Pozitivně nebo negativně a jak konkrétně?

Výsledky k této otázce zobrazuje tabulka 5. V této otázce se měli respondenti vyjádřit k tomu, jak počítač zasahuje do jejich vztahů (s kamarády, s rodiči). K této otázce se vztahovala hypotéza číslo 5, která zněla takto: „Většina adolescentů si bude myslet, že počítač jejich vztahy ovlivňuje pozitivně.“ Z výsledků vyplývá, že necelých 36 % respondentů si myslí, že počítač jejich vztahy ovlivňuje pozitivně, čímž se vyvrátila moje hypotéza. Překvapivé pro mě bylo, že odpověď „negativně“ se s necelými 12 % umístila až na čtvrtém místě. Před ní se dostala odpověď „nijak“ s necelými 24 % a kategorie „ostatní“ s něco málo přes 19 %. Z výsledků vyplývá, že si často respondenti nepřipouští nebo neuvědomují, že by je počítač nějak ovlivňoval v jejich vztahu s rodiči nebo přáteli. Do kategorie „ostatní“ jsem zařadila odpovědi, které nevyjadřovaly ani pozitivní ani negativní odpověď. V této kategorii jsou zařazeny např. následující odpovědi „na PC moc nechodím a když ano, tak si píšu s kamarády“, „přes facebook“, „hodně“ nebo „nemám na PC moc času.“ Někteří respondenti uvedli k otázce více odpovědí. V tabulce je dále uveden počet odpovědí dívek a chlapců k jednotlivým možnostem. V posledním sloupci tabulky je uvedena hodnota chí kvadrátu. Z výpočtu chí kvadrátu vyplývá, že mezi dívkami a chlapci není v žádné odpovědi statisticky významný rozdíl. Pouze u odpovědi „pozitivně i

negativně“ můžeme vidět jistý trend k významnosti. Zdá se, že si dívky uvědomují poněkud častěji než chlapci ambivalentní působení užívání počítače.

Tab. 5 - Rozložení odpovědí respondentů na otázku „Jak počítač zasahuje do tvých vztahů?“

Odpověď	N	%	N (dívky)	Dívky (%)	N (chlapci)	Chlapci (%)	Chí kvadrát
Pozitivně	24	35,8	15	36,6	9	34,6	0,0
Negativně	8	11,9	6	14,6	2	7,7	0,7
Nijak	16	23,9	9	22,0	6	23,1	0,0
Ostatní	13	19,4	6	14,6	8	30,8	2,5
Nevím	1	1,5	0	0,0	1	3,8	1,6
Pozitivně i negativně	5	7,5	5	12,2	0	0,0	3,4
Celkem	67	100	41	100	26	100	

Otázka 3. Komunikuješ na internetu o něčem, o čem při osobním kontaktu nekomunikuješ? Pokud ano, o čem?

Výsledky k této otázce zobrazuje tabulka 6. K této otázce se vztahovala hypotéza číslo 1, která zněla takto: „Alespoň 50% adolescentů na internetu, podle svých slov, komunikuje o něčem, o čem při osobním setkání nekomunikuje.“ Z výsledků vyplývá, že se hypotéza nepotvrdila, protože pouze necelých 12 % respondentů napsalo, že na internetu komunikují i o tématech, o kterých při osobním kontaktu nekomunikují. Na druhou stranu to, že něco respondenti tvrdí, ještě neznamená, že to tak ve skutečnosti je. Respondenti, kteří odpověděli, že na internetu komunikují o něčem, o čem při osobním kontaktu nekomunikují, tak uváděli, že komunikují např. o hrách, o vaření, o lásce, o svých problémech, o blbostech, o svých myšlenkách nebo o věcech, o kterých by se v reálu s nikým nebavili. Oproti tomu skoro 75 % respondentů tvrdí, že na internetu nekomunikují o tématech, o kterých při osobním kontaktu nekomunikují a tvrdí, že jim nedělá problém komunikovat o tématech, které probírají na internetu i v osobním kontaktu. Podle mého názoru adolescenti na internetu komunikují i o tématech, o kterých při osobním kontaktu nekomunikují, ale buď to v dotazníku nepřiznali, nebo si to třeba ani neuvědomili. Tato otázka by podle mého názoru stála za podrobnější zkoumání pomocí rozhovoru. Mezi odpověď „ostatní“ byly zařazeny odpovědi, které uvedl pouze jeden respondent nebo ty, které nebylo možné zařadit pod odpověď „ano“ nebo „ne“. Odpovědi v možnosti „ostatní“ často popisovaly témata, která respondenti na internetu probírají, ale nebylo jasné, jestli

tato témata probírají respondenti i při osobním setkání. Lze předpokládat, vzhledem k formulaci otázky, že je velmi pravděpodobné, že respondenti uvedli právě témata, o kterých komunikují pouze na internetu a nikoli při osobním setkání. Toto téma by se však pro potvrzení uvedeného předpokladu muselo podrobněji probrat se samotnými respondenty v osobním rozhovoru nebo formulovat otázku jinak.

Tab. 6 - Rozložení odpovědí respondentů na otázku „Bavíš se na internetu o něčem, o čem se v osobním kontaktu nebavíš?“

Odpověď	N	%	N (dívky)	Dívky (%)	N (chlapci)	Chlapci (%)	Chí kvadrát
Ano	8	11,9	3	7,9	5	17,2	1,4
Ne	50	74,6	30	78,9	20	69,0	0,9
Ostatní	6	9,0	4	10,5	2	6,9	0,3
Neodpověděli	3	4,5	1	2,6	2	6,9	0,7
Celkem	67	100	38	100	29	100	

Otázka 4. Setkal/a jsi se někdy s někým, koho jsi znal/a z internetu (zaškrtni)?

V tabulce 7 můžeme vidět výsledky týkající se otázky, jestli se respondenti setkali s někým, koho znali pouze z internetu. Z tabulky vyplývá, že 75 % respondentů se s někým, koho znali pouze z internetu, nesetkalo a zhruba 23 % respondentů se s někým takovým setkalo. Jeden respondent na otázku neodpověděl.

Tab. 7 - Rozložení odpovědí na otázku „Setkal/a jsi se někdy s někým, koho jsi znal/a z internetu?“

Odpověď	N	%	N (dívky)	Dívky (%)	N (chlapci)	Chlapci (%)	Chí kvadrát
Ano	15	23,1	10	27,0	5	17,9	0,8
Ne	49	75,4	27	73,0	22	78,6	0,3
Neodpověděli	1	1,5	0	0,0	1	3,6	1,3
Celkem	65	100	37	100	28	100	

K této otázce se vztahovaly hypotézy číslo 2 a 4. Hypotéza číslo 2 zněla takto: „Dívky se častěji setkaly s někým, koho znaly pouze z internetu než chlapci.“ Hypotéza číslo 4 zněla takto: „Žáci z deváté třídy se častěji setkali s někým, koho znali pouze z internetu než žáci ze sedmé třídy.“

V tabulce 8 je vyhodnocení týkající se hypotézy číslo 2. V tabulce jsou zaneseny odpovědi na otázku, jestli se někdy setkali s někým, koho znali pouze z internetu. Z výsledků vyplývá, že dívky se dvakrát častěji setkaly s někým, koho znaly pouze

z internetu než chlapci. Z výsledků výpočtu chí kvadrátu vyplývá, že hypotéza 2 nebyla potvrzena.

Tab. 8 - Rozložení odpovědí u dívek a chlapců na otázku „Setkal/a jsi se někdy s někým, koho jsi znal/a z internetu?“

Odpověď	N (dívky)	Dívky (%)	N (chlapci)	Chlapci (%)	Chí kvadrát
Ano	10	27,0	5	17,9	0,8
Ostatní	27	73,0	23	82,1	
Celkem	37	100	28	100	

V tabulce 9 je vyhodnocení týkající se hypotézy číslo 4. Z výsledků vyplývá, že žáci z 9. třídy se třikrát častěji setkali s někým, koho znali pouze z internetu než žáci ze 7. třídy. Rozdíl mezi žáky deváté a sedmé třídy je na 5% hladině významnosti. Tyto výsledky se daly částečně očekávat, protože žáci v deváté třídě jsou starší i samostatnější a mohou mít i větší tendenci navazovat vztahy s jinými lidmi a právě počítač (potažmo internet) je v dnešní době jedna z možností, jak se s někým seznámit. Těmito výsledky se potvrdila hypotéza číslo 4. Musíme však brát v potaz, že výzkum probíhal na malém vzorku respondentů, a proto nemůžeme výsledky zobecňovat.

Tab. 9 - Rozložení odpovědí dívek a chlapců na otázku „Setkal/a jsi se někdy s někým, koho jsi znal/a z internetu?“

Odpověď	N (9. tř.)	9. tř. (%)	N (7. tř.)	7. tř. (%)	Chí kvadrát
Ano	9	37,5	3	11,5	4,6
Ostatní	15	62,5	23	88,5	
Celkem	24	100	26	100	

K této otázce jsem měla ještě doplňující podotázky pro ty, kteří se setkali s někým, koho znali pouze z internetu. První podotázka zněla takto: „Překvapilo Tě setkání v něčem? Pokud ano, v čem?“ Druhá podotázka zněla takto: „Naplnily se Tvé představy? Čeho se Tvé představy týkaly?“ Třetí podotázka zněla takto: „Bylo něco, čeho ses bál/a? Pokud ano, čeho?“ Ve čtvrté podotázce měli adolescenti na škále zaškrtnout, jaké bylo toto setkání. Škála vypadala takto: >hodně dobré >šlo to >divné >hrozné.

Tabulka 10 ukazuje výsledky týkající se první podotázky, která zněla takto: „Překvapilo Tě setkání v něčem? Pokud ano, v čem?“ Z výsledků vyplývá, že 4 respondenti z 15 byli při setkání překvapeni. Dva respondenti pouze zaškrtnuli, že je setkání

překvapilo, ale dále nerozvedli, v čem jejich překvapení spočívalo. Zbylí dva respondenti své překvapení rozvedli. První napsal, že ho překvapilo, že se ten člověk (se kterým se setkal) chce o něm dovědět víc. Druhý napsal, že ho překvapilo, že tu osobu poznal víc. Dále vidíme, že 6 respondentů z 15 setkání v ničem nepřekvapilo. Do odpovědi ostatní jsem zařadila následující 3 odpovědi: „bylo normální“, „přišlo mi, že se v reálu chová jinak než na internetu“ a „vypadal hodně dobře a byla s ním větší sranda.“ Na tuto podotázku 2 respondenti neodpověděli.

Tab. 10 - Rozložení odpovědí na otázku „Překvapilo Tě setkání v něčem?“

Odpověď	N	%
Ano	4	26,7
Ne	6	40
Ostatní	3	20
Neodpověděli	2	13,3
Celkem	15	100

Tabulka 11 ukazuje výsledky týkající se druhé podotázky, která zněla takto: „Naplnily se Tvé představy? Čeho se Tvé představy týkaly?“ Z výsledků vyplývá, že 40 % respondentů uvedlo, že se jejich představy naplnily. Respondenti uváděli, že se jejich představy týkaly sportu, vztahu, dále toho, že bude hodný, zábavný a fajnový kamarád, jeden respondent si myslel, že dívka, se kterou se setkal, je namyšlená a nic nechápe, ale spletl se. Pouze jeden respondent uvedl, že se jeho představy nenaplnily, ale neuvedl, čeho se jeho představy týkaly. Do odpovědi „ostatní“ jsem zahrnula např. následující odpovědi: „byl víc přátelský, než jsem si myslel“, „žádné představy jsem neměl/a“ (což dokonce uvedli 4 respondenti), jeden respondent ještě uvedl, že žádné představy neměl, protože zná dotyčného dlouho. Tři respondenti na tuto podotázku neodpověděli.

Tab. 11 - Rozložení odpovědí na otázku „Naplnily se Tvé představy?“

Odpověď	N	%
Ano	6	40,0
Ne	1	6,7
Ostatní	5	33,3
Neodpověděli	3	20,0
Celkem	15	100

Tabulka 12 ukazuje výsledky týkající se třetí podotázky, která zněla takto: „Bylo něco čeho ses bál/a? Pokud ano, čeho?“ Z výsledků vyplývá, že 5 respondentů si

připouštělo nějaké nebezpečí, které mohlo přinést setkání s někým, koho znali pouze z internetu. Respondenti uváděli např., že měli strach ze svých kamarádů, z toho, že se dotyčná/ý bude chovat namyšleně, ze ztrapnění, z toho, že ten člověk bude jiný než na internetu, z toho, o čem se spolu budou bavit. Dále z výsledků vyplývá, že 8 respondentů si nepřipouštělo nějaké nebezpečí při setkání s někým, koho znali pouze z internetu. Podle mého názoru někteří respondenti nebyli schopni možné nebezpečí domyslet, a proto si ho ani nepřipouštěli. Podle mě by bylo dobré se v osobním rozhovoru zeptat respondentů, jestli by dokázali jmenovat nějaké možné nebezpečí plynoucí ze setkání s někým, koho znají pouze z internetu nebo jestli se o možném potencionálním nebezpečí dověděli někdy ve škole nebo od rodičů. Na tuto podotázku dva respondenti neodpověděli.

Tab. 12 - Rozložení odpovědí na otázku „Bylo něco, čeho ses bál/a?“

Odpověď	N	%
Ano	5	33,3
Ne	8	53,3
Neodpověděli	2	13,3
Celkem	15	100

Tabulka 13 ukazuje výsledky týkající se čtvrté podotázky, které zněla takto: „Setkání bylo (zaškrtni): >hodně dobré >šlo to >divné >hrozné.“ Z výsledků vyplývá, že všichni respondenti, kteří odpověděli, měli se setkáním dobrou zkušenost. Žádný respondent neodpověděl, že by setkání s někým, koho znal pouze z internetu, bylo „divné“ nebo „hrozné.“ Na tuto podotázku 2 respondenti neodpověděli.

Tab. 13 - Rozložení odpovědí hodnotících setkání s někým z internetu

Odpověď	N	%
Hodně dobré	9	60,0
Šlo to	4	26,7
Divné	0	0,0
Hrozné	0	0,0
Neodpověděli	2	13,3
Celkem	15	100

Otázka 5. Zaškrtni odpověď na následující otázky na škále:

Otázka číslo 5 byla složena ze čtyř výroků, na které měli respondenti odpovědět tak, že svoji odpověď zaškrtnli na následující škále: >naprosto souhlasím, >spíše souhlasím, >nevím, > spíše nesouhlasím, >naprosto nesouhlasím.

První výrok zněl takto: „Moji rodiče vědí jen velmi málo o tom, co na internetu dělám.“ Odpovědi na tento výrok jsou obsaženy v tabulce 14. Pokud porovnáme souhlasné (naprosto souhlasím a spíše souhlasím) a nesouhlasné (spíše nesouhlasím a naprosto nesouhlasím) odpovědi, tak můžeme vidět, že zhruba o 10 % více respondentů si myslí, že jejich rodiče vědí, co na internetu dělají. Na tento výrok 2 respondenti neodpověděli a 14 respondentů nevědělo, jak na tento výrok odpovědět a zaškrtnli možnost „nevím“. Tento výrok by, podle mého názoru, stál za to probrat s rodiči. Bylo by zajímavé porovnat názor rodičů a jejich dětí. Zjistit tedy, jestli rodiče opravdu vědí, co jejich děti na internetu dělají nebo jestli si pouze myslí, že vědí, co jejich děti na internetu dělají.

Tab. 14 - Rozložení odpovědí na výrok „Moji rodiče vědí jen velmi málo o tom, co na internetu dělám“

Odpověď	N	%
Naprosto souhlasím	6	9,2
Spíše souhlasím	15	23,1
Nevím	14	21,5
Spíše nesouhlasím	20	30,8
Naprosto nesouhlasím	8	12,3
Neodpověděli	2	3,1
Celkem	65	100

Druhý výrok zněl takto: „Na internetu by mě rodiče patrně nepoznali.“ Odpovědi na tento výrok jsou obsaženy v tabulce 15. Z výsledků vyplývá, že většina respondentů si myslí, že by je rodiče na internetu poznali. Toto si myslí přes 57 % respondentů (všechny záporné odpovědi, tedy spíše nesouhlasím a naprosto nesouhlasím). Necelých 20 % (všechny souhlasné odpovědi, tedy naprosto souhlasím a spíše souhlasím) respondentů si myslí, že by je jejich rodiče na internetu nepoznali. Na tento výrok neodpověděli 2 respondenti a 13 respondentů nevědělo, jak na výrok odpovědět a zaškrtnli možnost „nevím“. Podle mého názoru by stálo za to udělat rozhovor s respondenty, kteří si myslí, že

by je jejich rodiče na internetu nepoznali. Zajímalo by mě, z čeho vychází jejich názor a v čem si myslí, že by je jejich rodiče nepoznali.

Tab. 15 - Rozložení odpovědí na výrok „Na internetu by mě rodiče patrně nepoznali“

Odpověď	N	%
Naprosto souhlasím	6	9,2
Spíše souhlasím	6	9,2
Nevím	13	20
Spíše nesouhlasím	18	27,7
Naprosto nesouhlasím	20	30,8
Neodpověděli	2	3,1
Celkem	65	100

Třetí výrok zněl takto: „Kdyby rodiče věděli, s kým se na internetu přátelím, nesouhlasili by.“ Odpovědi na tento výrok jsou obsaženy v tabulce 16. Z výsledků vyplývá, že zhruba 55 % (všechny nesouhlasné odpovědi, tedy spíše nesouhlasím a naprosto nesouhlasím) respondentů si myslí, že jejich rodiče souhlasí s tím, s kým se na internetu přátelí. Pouze okolo 20 % (všechny souhlasné odpovědi, tedy naprosto souhlasím a spíše souhlasím) respondentů si myslí, že by jejich rodiče nesouhlasili s tím, s kým se na internetu přátelí. Na tento výrok neodpověděli 2 respondenti a 14 respondentů nevědělo, jak na výrok odpovědět a zaškrtnuli možnost „nevím“. K tomuto výroku by podle mého názoru bylo dobré udělat rozhovory s rodiči respondentů, kteří si myslí, že by jejich rodiče nesouhlasili s tím, s kým se na internetu přátelí. Zajímalo by mě, jestli by rodiče potvrdili názor svých dětí a nesouhlasili by tedy s tím, s kým se a internetu přátelí nebo by jim přátelé jejich dětí z internetu nevadili.

Tab. 16 - Rozložení odpovědí na výrok „Kdyby rodiče věděli, s kým se na internetu přátelím, nesouhlasili by“

Odpověď	N	%
Naprosto souhlasím	4	6,2
Spíše souhlasím	9	13,9
Nevím	14	21,5
Spíše nesouhlasím	18	27,7
Naprosto nesouhlasím	18	27,7
Neodpověděli	2	3,1
Celkem	65	100

Čtvrtý výrok zněl takto: „Na internetu si někdy ověřuji své postoje a názory.“ Odpovědi na tento výrok jsou obsaženy v tabulce 17. Souhlasnou možnost zaškrtnulo něco málo přes 45 % (všechny souhlasné odpovědi, tedy naprosto souhlasím a spíše souhlasím) respondentů a nesouhlasnou odpověď zaškrtnulo něco málo přes 32 % (sečteny všechny nesouhlasné odpovědi, tedy spíše nesouhlasím a naprosto nesouhlasím) respondentů. Na tento výrok neodpověděli 3 respondenti a 11 respondentů nevědělo, jak na výrok odpovědět a zaškrtnuli možnost „nevím“. U tohoto výroku mě zarazilo, že téměř 17 % respondentů zaškrtnulo možnost „nevím“, z čehož vyplývá, že si nejsou jisti, jestli si na internetu ověřují své vlastní postoje a názory. U předchozích výroků mě odpověď „nevím“ tolik nezarazila, protože se týkala toho, co si respondenti myslí o názoru svých rodičů, ale tento výrok se vztahoval přímo k respondentům. Kdo jiný by měl vědět, jestli si ověřuje své vlastní postoje a názory na internetu než právě ten, kdo je dotazovaný?

Tab. 17 - Rozložení odpovědí na výrok „Na internetu si někdy ověřuji své postoje a názory“

Odpověď	N	%
Naprosto souhlasím	7	10,8
Spíše souhlasím	23	35,4
Nevím	11	16,9
Spíše nesouhlasím	13	20
Naprosto nesouhlasím	8	12,3
Neodpověděli	3	4,6
Celkem	65	100

Otázka 6. Jak následující dovednosti nebo vlastnosti snižují nebo zvyšují postavení v kolektivu? Zaškrtni v tabulce.

V této otázce měli respondenti na škále v tabulce zaškrtnout, jak jednotlivé dovednosti nebo vlastnosti podle nich zvyšují nebo snižují postavení v kolektivu. Tabulka, kterou měli respondenti k dispozici, odpovídá tabulce 18.

Tab. 18 - Tabulka, kterou měli respondenti k dispozici u dotazníkové položky č. 8 („Jak následující dovednosti nebo vlastnosti snižují nebo zvyšují postavení v kolektivu? Zaškrtni v tabulce.“)

Dovednosti, vlastnosti	Naprosto zvyšuje	Spíše zvyšuje	Nevím	Spíše snižuje	Naprosto snižuje
Sportovec					
Smysl pro humor					
Hra na hudební nástroj					
Programování a instalování programů do počítače					
Značkové oblečení					
Vlastní webové stránky nebo blog					
Tanec					
Moderní, nový mobil					
Stahování hudby a filmů z internetu					
Umí malovat, kreslit					

K této otázce se vztahovala hypotéza číslo 3, která zněla takto: Postavení v kolektivu budou více zvyšovat dovednosti spojené s ovládáním počítače (programování, vlastní webové stránky, stahování hudby a filmů z internetu) než umělecké dovednosti (hra na hudební nástroj, tanec, malování).

Tabulka 19 ukazuje přehled výsledků. K dispozici jsem měla 65 dotazníků, ale jeden respondent zaškrtnl všechny odpovědi u každé možnosti, a proto byly odpovědi tohoto respondenta z hodnocení vyřazeny. V této otázce jsem tedy hodnotila 64 dotazníků. Počty u jednotlivých možností jsou různé, protože někteří respondenti neodpověděli u všech

dovedností nebo vlastností. Před výpočtem průměru jsem obodovala jednotlivé stupně škály a to následovně: naprosto zvyšuje = 5 bodů, spíše zvyšuje = 4 body, nevím = 3 body, spíše snižuje = 2 body a naprosto snižuje = 1 bod. Z průměrných hodnot můžeme vyčíst, které dovednosti nebo vlastnosti jsou hodnoceny respondenty nejlépe. Vyplývá z nich, že vlastnosti s hodnotou nejbližší pěti postavení v kolektivu zvyšují. U vlastností, jejichž průměr se pohybuje okolo tří, lze konstatovat, že tyto vlastnosti podle respondentů v průměru nezvyšují ani nesnižují status spolužáka. Vlastnosti, jejichž průměr se pohybuje co nejbližší jedné, postavení v kolektivu podle nich snižují. Z tabulky vyplývá, že respondenti nejkladněji hodnotí smysl pro humor, nový mobilní telefon, dovednost malování a sportování. Tyto čtyři vlastnosti nebo dovednosti podle respondentů nejvíce zvyšují postavení v kolektivu. Tyto výsledky tak nepotvrzují hypotézu číslo 3, protože ze zmíněných vlastností nebo dovedností v hypotéze se mezi prvními čtyřmi umístila jen jedna umělecká dovednost (malování), ale vlastnosti spojené s ovládním počítače (programování, stahování filmů nebo hudby, vlastní webové stránky nebo blog) se mezi prvními čtyřmi vlastnostmi neumístily. Směrodatná odchylka ukazuje, jak moc se názory u jednotlivých otázek lišily. Nejpodobnější odpovědi byly u „smyslu pro humor“ a nejrozmanitější naopak u „tance“.

Tab. 19 - Hodnocení vlivu určitých dovedností na postavení jejich nositele ve vrstevnické skupině (podle názoru respondentů)

	N	Průměr	Směrodatná odchylka
Smysl pro humor	63	4,4	0,8
Nový mobil	64	4	1,0
Malování	64	3,7	1,0
Sportovec	63	3,5	1,0
Značkové oblečení	64	3,5	1,1
Programování	64	3,4	1,0
Tanec	62	3,3	1,2
Stahování (filmy, hudba)	63	3,2	1,0
Vlastní webové stránky	64	3,1	1,0
Hra na hudební nástroj	64	2,8	0,9
Valid N (listwise)	61		

Respondenti ještě mohli uvést, které další dovednosti podle nich zvyšují či snižují postavení v kolektivu. Výsledky k této podotázce zobrazuje tabulka 20. V horní polovině tabulky jsou uvedeny vlastnosti a věci, které podle respondentů zvyšují postavení v kolektivu a v dolní polovině tabulky jsou vlastnosti a věci, které podle respondentů snižují postavení v kolektivu. Tabulka naznačuje určitou rozmanitost odpovědí na to, co zvyšuje postavení v kolektivu. Můžeme vidět, že dobré chování získalo od respondentů nejvíce odpovědí. Dobré chování zvyšuje postavení v kolektivu a špatné chování postavení naopak snižuje. Z výsledků výpočtu chí kvadrátu se ukazuje, že dívky považují „špatné chování“ statisticky významně častěji za příčinu zhoršeného postavení v kolektivu (na 1% hladině významnosti). Naopak je to v případě „chytrosti“ a „hlouposti“, kterou považují za příčinu zvýšené či snížené obliby ve skupině chlapci víc než dívky (na 5% hladině významnosti). U možností „peníze“ není statisticky významný rozdíl, ale objevuje se tu již

nějaký trend k významnosti. Chlapci považují poněkud více než dívky peníze za prostředek, který může zvyšovat postavení v kolektivu. Mezi možnost „ostatní“ byly zařazeny odpovědi, které nešly přiřadit k ostatním uvedeným odpovědím a uvedl je pouze jeden respondent. Dívky oceňují spíše chování k druhým lidem (např. ochota/neochota pomoci), zatímco chlapci spíše individuální charakteristiky jedince (např. chytrost). Chlapci oproti dívkám kladli větší důraz na peníze, chytrost nebo hloupost. Jeden chlapec napsal, že postavení v kolektivu snižuje, když je člověk hloupý. Chlapec svou odpověď napsal takto „bít hloupí“, což mě upřímně pobavilo.

Tab. 20 - Rozložení odpovědí na otázku „Co dalšího podle Tebe zvyšuje a snižuje postavení v kolektivu?“

	Odpověď	N	%	N (dívky)	Dívky (%)	N (chlapci)	Chlapci (%)	Chí kvadrát
Zvyšuje	Dobré chování	16	11,0	12	12,1	4	8,5	0,4
	Peníze	4	2,7	1	1,0	3	6,4	3,5
	Chytrost	5	3,4	1	1,0	4	8,5	5,4
	Komunikace	4	2,7	3	3,0	1	2,1	0,1
	Zpěv	4	2,7	4	4,0	0	0,0	2,0
	Oblíbenost	3	2,1	3	3,0	0	0,0	1,5
	Vzhled	9	6,2	8	8,1	1	2,1	2,0
	Ochota pomoci	8	5,5	7	7,1	1	2,1	1,5
	Sebevědomí	2	1,4	2	2,0	0	0,0	1,0
	Nadhled	4	2,7	3	3,0	1	2,1	0,1
	Ostatní	5	3,4	3	3,0	2	4,3	0,1
	Nevím	10	6,8	4	4,0	6	12,8	3,8
Snižuje	Špatné chování	27	18,5	26	26,3	1	2,1	12,3
	Hloupost	3	2,1	0	0,0	3	6,4	6,5
	Vzhled	19	13,0	12	12,1	7	14,9	0,2
	Neochota pomoci	2	1,4	2	2,0	0	0,0	1,0
	Ostatní	10	6,8	5	5,1	5	10,6	1,6
	Nevím	11	7,5	3	3,0	8	17,0	9,0
	Celkem	146	100	99	100	47	100	

7. Diskuse

V diskusi shrnu výsledky praktické části, provedu analýzu jednotlivých hypotéz a naznačím možné nedostatky, které se během výzkumu vyskytly. K dispozici jsem měla dotazníky od 65 respondentů. Závěry hypotéz, vzhledem k velikosti vzorku respondentů, nemůžeme zobecňovat a vztahovat na všechny adolescenty v populaci.

Nejprve se budu věnovat výsledkům, které se vztahují k ověření hypotéz.

Hypotéza číslo jedna zněla takto: Alespoň 50% adolescentů na internetu, podle svých slov, komunikuje o něčem, o čem při osobním setkání s druhými lidmi nekomunikuje. Tato hypotéza se vztahovala k dotazníkové otázce číslo 3 (5. položka dotazníku). Tuto hypotézu jsem stanovila na základě výsledků Šmahelovy výzkumné stati „Mladí ve světě počítačů“ (2002), podle níže je internet místem, kde lidé komunikují o tom, o čem by se při osobním setkání báli komunikovat. Z výsledků vyplývá, že pouze necelých 12 % adolescentů na internetu komunikuje o něčem, o čem při osobním setkání nekomunikuje a naopak většina adolescentů (necelých 75 %) na internetu nekomunikuje o něčem, o čem by nekomunikovali i při osobním setkání. Z těchto výsledků vyplývá, že se hypotéza číslo 1 nepotvrdila. Podle mého názoru adolescenti komunikují na internetu i o tématech, o kterých při osobním setkání nekomunikují. Pokud by toto téma bylo zkoumáno prostřednictvím individuálních rozhovorů a adolescenti by byli podrobněji dotazováni na určitá témata (např. pomluvy, intimní otázky), tak je podle mého názoru velmi pravděpodobné, že by adolescenti přiznali, že komunikují mnohem častěji o určitých tématech jen na internetu než, jak přiznali v dotazníku. Je možné, že si adolescenti při vyplňování dotazníku ani neuvědomili, že o určitých věcech při osobním setkání nekomunikují a naopak je probírají pouze na internetu.

Hypotéza číslo dvě zněla takto: Dívky se častěji setkaly s někým, koho znaly pouze z internetu než chlapci. Pro tuto hypotézu jsem se taktéž nechala inspirovat výše uvedenou výzkumnou statí. Autor zde cituje výzkum Parkse a Robertse (2001), že on-line vztahy tráví lidé méně času než vztahy reálnými a zároveň předpokládá kratší trvání on-line vztahů. Dále McKenna a Bargh (2000) upozorňují na to, že sociálně úzkostní a osamělí lidé raději nachází vztahy na internetu a úspěšně je integrují do reálného života. Tuto hypotézu jsem zkoumala pomocí dotazníkové otázky číslo 4 (6. položka dotazníku). S někým, koho znali pouze z internetu, se setkala 23 % adolescentů. Dívky se setkaly

s někým, koho znaly pouze z internetu, dvakrát častěji než chlapci. Tímto výsledkem byla potvrzena hypotéza číslo dva, ale vzhledem k statisticky nevýznamnému výsledku chí kvadrátu, se potvrdila pouze částečně. Mezi odpověďmi dívek a chlapců nebyl zjištěn statisticky významný rozdíl.

Hypotéza číslo tři zněla takto: Postavení v kolektivu budou více zvyšovat dovednosti spojené s ovládáním počítače (programování, vlastní webové stránky, stahování hudby a filmů z internetu) než umělecké dovednosti (hra na hudební nástroj, tanec, malování). Tuto hypotézu jsem zkoumala pomocí otázky 6 (8. položka dotazníku). Hypotéza číslo 3 se nepotvrdila, protože z vyjmenovaných dovedností v hypotéze se v prvních čtyřech dovednostech, které zvyšují postavení v kolektivu, umístila pouze dovednost malování. U dovedností spojených s ovládáním počítače adolescenti většinou nevěděli, jestli postavení v kolektivu zvyšují nebo snižují.

Hypotéza číslo čtyři zněla takto: Žáci z deváté třídy se častěji setkali s někým z internetu než žáci ze sedmé třídy. Tuto hypotézu jsem zkoumala pomocí otázky 4 (6. položka dotazníku). Hypotéza číslo 4 se potvrdila. Žáci z deváté třídy se třikrát častěji setkali s někým, koho znali z internetu než žáci ze sedmé třídy. Tuto hypotézu potvrzuje i výpočet chí kvadrátu, podle něhož byl mezi žáky deváté a sedmé třídy zjištěn statisticky významný rozdíl na 5% hladině významnosti ($X^2=4,8$). Potvrzení hypotézy jsem částečně očekávala, protože žáci z deváté třídy mají větší potřebu navazovat intimní i jiné blízké vztahy a internet se v dnešní době používá jako jeden z prostředků k seznámení.

Hypotéza číslo pět zněla takto: Většina adolescentů si bude myslet, že počítač jejich vztahy ovlivňuje pozitivně. Tuto hypotézu jsem zkoumala pomocí otázky 2 (4. bod dotazníku). Také při formulaci této hypotézy jsem se nechala inspirovat Šmahelovou výzkumnou statí (2002). Autor v ní konstatuje, že počítač ovlivňuje pracovní, partnerské i rodinné vztahy. Hypotéza číslo 5 se nepotvrdila, protože pouze 36 % adolescentů uvedlo, že počítač ovlivňuje jejich vztahy pozitivně. Výpočet chí kvadrátu neukázal statisticky významný rozdíl mezi sledovanými skupinami. Pouze u odpovědi „pozitivně i negativně“ byl vidět jistý rozdíl mezi dívkami a chlapci. Trend k významnosti naznačil, že dívky si poněkud častěji než chlapci uvědomují ambivalentní působení počítače v oblasti vztahů.

Během vyhodnocení výsledků dotazníků mě napadlo ještě několik témat, která by stála za to podrobněji sledovat. Podle mého názoru by stálo za to se v osobním rozhovoru detailně zaměřit na to, zda adolescenti komunikují na internetu o něčem, o čem při

osobním setkání nekomunikují. Jsem přesvědčena, že pokud bychom se adolescentů ptali na různá témata (např. intimní vztahy, pomlouvání ostatních), tak by se zjistilo, že komunikují na internetu i o tématech, o kterých při osobním setkání nekomunikují. Je možné, že při vyplňování dotazníku si adolescenti ani neuvědomili, že o něčem komunikují pouze na internetu, respektive si tato témata v souvislosti s položenou otázkou nevybavili.

Otázku číslo 4 (6. položku dotazníku), která zněla takto: „Setkal/a jsi se někdy s někým, koho jsi znal/a z internetu?“ by podle mého názoru stálo za to položit ještě starším adolescentům ze středních škol a porovnat počet adolescentů, kteří se setkali s někým z internetu. Podle mého názoru by se počet adolescentů, kteří se setkali s někým, koho znali z internetu, zvyšoval spolu s vyšším ročníkem. K této otázce se vztahovaly ještě čtyři podotázky. Podle mého názoru by stálo za to sledovat v individuálním rozhovoru s adolescenty třetí podotázku, která zněla takto: „Bylo něco čeho ses bál/a? Pokud ano, čeho?“ Podle mého názoru někteří adolescenti nebyli schopni možné nebezpečí domyslet, a proto si ho ani nepřipouštěli. Podle mě by bylo dobré se v osobním rozhovoru zeptat adolescentů, jestli by dokázali jmenovat nějaké možné nebezpečí plynoucí ze setkání s někým, koho znají pouze z internetu nebo jestli se o možném potenciálním nebezpečí dozvěděli někdy ve škole nebo od rodičů.

Otázka číslo 5 (7. položka dotazníku) se skládala ze čtyř výroků, na které měli adolescenti odpovědět tak, že zaškrtnou odpověď na škále (viz výše). Pro tyto výroky jsem se nechala inspirovat výzkumnou statí Šmahela „Co dělají čeští dospívající na internetu“ (2004). První výrok zněl takto: „Moji rodiče vědí jen velmi málo o tom, co na internetu dělám.“ V uvedené studii s tímto výrokem souhlasilo 64 % respondentů. V mém výzkumu s tímto výrokem souhlasilo něco málo přes 32 % respondentů, což je o polovinu méně než u citované studie. Takovýto rozdíl může být způsoben mnoha faktory, například rozdílnými vzorky respondentů. Tento výrok by, podle mého názoru, stálo za to probrat s rodiči. Bylo by zajímavé porovnat názor rodičů a jejich dětí. Zjistit tedy, jestli rodiče opravdu vědí, co jejich děti na internetu dělají nebo jestli si pouze myslí, že vědí, co jejich děti na internetu dělají.

Druhý výrok u otázky číslo 5 zněl takto: „Na internetu by mě rodiče patrně nepoznali.“ S tímto výrokem ve Šmahelově výzkumné statí souhlasilo 32 % respondentů. V mém výzkumu s tímto výrokem souhlasilo necelých 19 %. Podle mého názoru by stálo za to udělat rozhovor s adolescenty, kteří si myslí, že by je jejich rodiče na internetu

nepoznali. Zajímalo by mě, z čeho vychází jejich názor a v čem si myslí, že by je jejich rodiče nepoznali.

Třetí výrok u otázky číslo 5 zněl takto: „Kdyby rodiče věděli, s kým se na internetu přátelím, nesouhlasili by.“ Ve Šmahelově výzkumné stati s tímto výrokem souhlasilo 17 % respondentů. V mém výzkumu s tímto výrokem souhlasilo zhruba 20 % respondentů, což je srovnatelný výsledek se Šmahelovým vzorkem respondentů. K tomuto výroku by podle mého názoru bylo dobré udělat rozhovory s rodiči adolescentů, kteří si myslí, že by jejich rodiče nesouhlasili s tím, s kým se na internetu přátelí. Zajímalo by mě, jestli by rodiče potvrdili názor svých dětí a nesouhlasili by tedy s tím, s kým se a internetu přátelí nebo by jim přátelé jejich dětí z internetu nevadili.

Čtvrtý výrok u otázky číslo 5 zněl takto: „Na internetu si někdy ověřuji své postoje a názory.“ Ve Šmahelově stati 58 % respondentů uvedlo, že si na internetu své postoje a názory ověřuje. V mém výzkumu tuto možnost uvedlo něco málo přes 45 % respondentů. U tohoto výroku mě zarazilo, že téměř 17 % adolescentů zaškrtnulo možnost „nevím“, z čehož vyplývá, že si nejsou jisti, jestli si na internetu ověřují své vlastní postoje a názory. U předchozích výroků mě odpověď „nevím“ tolik nezarazila, protože se týkala toho, co si adolescenti myslí o názoru svých rodičů, ale tato podotázka se vztahovala přímo k adolescentům. Kdo jiný by měl vědět, jestli si ověřuje své vlastní postoje a názory na internetu než právě ten, kdo je dotazovaný? Je možné spekulovat o tom, že adolescenti mohou na internetu vykonávat mnoho činností bez hlubší reflexe a vlivu, který na ně uvedené informace mají, si nemusí být vědomi. Někteří pak zpětně mohou cítit, že na danou otázku nedokážou jednoznačně odpovědět.

Závěr

V závěru bych chtěla shrnout hlavní témata, poznatky a postřehy uvedené v teoretické části a dále nejpodstatnější poznatky z výzkumu a to, co z nich plyne.

V teoretické části jsem se věnovala vymezení pojmu volný čas, jeho funkcím, dále pak historickému vývoji volného času hlavně od středověku, způsobu trávení volného času, mezinárodnímu výzkumu počítačové gramotnosti ICILS 2013 a nakonec vztahem českých adolescentů k počítači v posledních letech.

Z mé práce vyplývá, že vznik pojmu volný čas je spojený s industrializací společnosti v 19. a 20. století, kdy se vyostřily sociální problémy a lidé začali požadovat zkrácení pracovní doby. Z práce dále vyplývá, že čeští žáci patří mezi nejlepší v oblasti počítačové gramotnosti v mezinárodním srovnání, což potvrzuje několik výzkumů na toto téma. Dále vyplývá, že rodiče nedokážou své děti efektivně kontrolovat při práci s počítačem. Poslední důležitý poznatek se týká využívání počítačů na českých školách. Vyplývá, že české školy mají ještě rezervy ve využívání počítačů během výuky, a je proto důležité i nadále vzdělávat pedagogy v práci s počítačem. Podle mého názoru bych podrobněji mohla popsat pronikání počítačů do volného času a života běžných lidí.

V praktické části jsem prezentovala výsledky výzkumu, jehož cílem bylo zjistit, čím využívání počítače obohacuje adolescenty, jak počítač ovlivňuje jejich vztahy k přátelům a rodičům, jestli adolescenti komunikují na internetu o něčem, o čem při osobním setkání nekomunikují, jestli se setkali s někým, koho znali z internetu a jak schopnosti ovládat počítač, podle nich, ovlivňují postavení v jejich vrstevnickém kolektivu.

Na začátku praktické části jsem popsala stanovené hypotézy, vzorek respondentů, metodu a průběh výzkumu. Ve výzkumné sondě bylo stanoveno pět hypotéz, které byly ověřovány pomocí sestaveného dotazníku u 65 respondentů - žáků 7. až 9. ročníků základní školy.

Dále jsem se věnovala samotnému vyhodnocení získaných dat, z nichž vyplynulo, že počítač nejvíce obohacuje respondenty tím, že prostřednictvím něj získávají různé informace, komunikují a hrají počítačové hry. U komunikace, při statistickém porovnání souborů, vyplývá, že dívky přisuzují komunikaci poněkud větší význam než chlapci.

Odpovědi chlapců na otázku „Čím Tě počítač obohacuje?“ byly mnohem rozmanitější než odpovědi dívek.

V otázce zasahování počítače do vztahů adolescentů se ve výsledcích neobjevil žádný statisticky významný rozdíl mezi dívkami a chlapci. Pouze u odpovědi „pozitivně i negativně“ můžeme vidět jistý trend k významnosti. Zdá se, že si dívky uvědomují poněkud častěji než chlapci ambivalentní působení užívání počítače.

Z výsledků vyplývá, že adolescenti prostřednictvím počítače nekomunikují o jiných tématech, než o kterých komunikují i při osobním setkání. Na druhou stranu to, že něco respondenti tvrdí, ještě neznamená, že to tak ve skutečnosti je.

Zhruba čtvrtina respondentů se setkala s někým, koho znala jen z internetu. V otázce, jestli se respondenti někdy setkali s někým, koho znali jen z internetu, se statisticky významný rozdíl objevil při porovnání žáků 7. a 9. třídy. Žáci z 9. třídy se setkali s někým, koho znali z internetu častěji než žáci ze 7. třídy. Tyto výsledky se daly částečně očekávat, protože žáci v deváté třídě jsou starší i samostatnější a mohou mít větší tendenci navazovat vztahy s druhými osobami. Dále z výsledků vyplývá, že respondenti si většinou při osobním setkání s někým, koho znali, neuvědomovali, žádné nebezpečí a setkání hodnotili kladně.

Výsledky týkající se názorů rodičů ukazují, že respondenti si většinou mysleli, že jejich rodiče schvalují jejich aktivity prováděné prostřednictvím počítače a vědí, co s využitím počítače provádí. Tyto výsledky by, podle mého názoru, bylo zajímavé ověřit i u rodičů respondentů. Překvapilo mě, že adolescenti si nejsou jistí, jestli si na internetu ověřují své postoje a názory.

Podle respondentů postavení v jejich vrstevnickém kolektivu nejvíce zvyšuje smysl pro humor, vlastnictví nového mobilního telefonu a dovednost malování a sportování. Hra na hudební nástroj překvapivě postavení kolektivu, podle respondentů, snižuje. Dívky častěji než chlapci považují „špatné chování“ za příčinu zhoršeného postavení v kolektivu. Naopak je to u „chytrosti“ a „hlouposti“, kterou považují za příčinu zvýšené či snížené obliby ve skupině chlapci víc než dívky. Chlapci považují, poněkud častěji než dívky, peníze za prostředek, který může zvyšovat postavení v kolektivu. Z výsledků vyplývá, že dívky spíše oceňují chování k druhým lidem, zatímco chlapci spíše individuální charakteristiky respektive materiální hodnoty a výkonové schopnosti) jedince.

V praktické části se mi podle mého názoru nepovedlo získat od respondentů dostatečné množství informací, které byly potřebné pro vyhodnocení hypotéz. Podle mého názoru by bylo vhodnější provést výzkum některých sledovaných témat formou individuálních rozhovorů. Bylo by také přínosné některé otázky položit i v rozhovorech s rodiči respondentů. Pro detailnější výzkum by také bylo vhodné zařadit do něj více věkově rozdílných skupin a pozorovat vývoj názorů z hlediska věku.

Seznam použité literatury

Prameny:

1. FRIEDLAENDEROVÁ, Hana. Děti a média. *Moderní vyučování: časopis na podporu rozvoje škol*. 2012, roč. 18, č. 4, s. 48-49, ISSN 1211-6858
2. FRIEDLAENDEROVÁ, Hana. Životní styl dnešních dětí. *Kritické listy: čtvrtletník pro čtenářskou gramotnost a kritické myšlení ve školách*. 2009, č. 35, s. 8-10, ISSN 1214-5823
3. GABAĽOVÁ, Veronika. Uplatnenie počítačov vo voľnočasových aktivitách detí. *Vychovávateľ*. 2008/2009, roč. 57, č. 5, s. 23-25, ISSN 0139-6919
4. HOFBAUER, Břetislav. *Děti, mládež a volný čas*. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-927-5
5. HOLLÁ, Katarína. Masmédiá vo voľnočasových aktivitách žiakov ZŠ. *Vychovávateľ*. 2008/2009, roč. 57, č. 7, s. 17-18, ISSN 0139-6919
6. HRUBIŠKOVÁ, Helena., VESELSKÝ, Milan. Účinky hrania počítačových hier na úroveň pozornosti žiakov základnej školy. *Psychológia a patopsychológia dieťaťa*. 2006, roč. 41, č. 3, s. 209-220. ISSN 0555-5574
7. MÁŠOVÁ, Hana. České děti tráví na webu nejvíce času. *Lidové noviny*. 2004, roč. 17, č. 6.X., s. 18
8. PÁVKOVÁ, Jiřina. *Pedagogika volného času: teorie, praxe a perspektivy výchovy mimo vyučování a zařízení volného času*. Vyd. 4. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-423-6
9. RABUŠIC, Ladislav. Je česká společnost „postmaterialistická“?. *Sociologický časopis*. 2000, roč. 36, č. 1, s. 3-22, ISSN 0038-0288
10. SAK, Petr. Média a počítače mají zásadní vliv na myšlení, postoje, názory, hodnoty, estetiku a životní styl. *Prevence sociálně nežádoucích jevů*. 2005, roč. 4, č. 1, s. 4-15. ISSN 1214-6609
11. SOUKUP, Petr. Mladí, internet a bezpečnost. *Kritické listy: čtvrtletník pro čtenářskou gramotnost a kritické myšlení ve školách*. 2009, č. 35, s. 5-7, ISSN 1214-5823

12. ŠMAHEL, David. Co dělají dospívající na internetu. *Psychologie dnes*. 2004, roč. 10, č. 7/8, s. 32-34
13. ŠMAHEL, David. Mladí ve světě počítačů. *Psychologie dnes*. 2002, roč. 8, č. 12, s. 18-19
14. ŠRAHŮLKOVÁ, Kateřina. Počítač a volný čas dětí. *Speciální pedagogika*. 2013, roč. 23, č. 3, s. 195-209. ISSN 1211-2720
15. VÁŽANSKÝ, Mojmír. *Základy pedagogiky volného času*. 2. dopl. vyd. Brno: Print-Typia, spol. s.r.o., 2001. ISBN 80-86384-00-4

Elektronické zdroje:

1. BASL, Josef., BOUDOVÁ, Simona., ŘEZÁČOVÁ, Lucie. *Národní zpráva šetření ICILS 2014. Počítačová a informační gramotnost českých žáků* [online]. České školní inspekce. [cit. 15. 4. 2015]. Dostupné z: http://www.icils.cz/articles/files/ICILS_2013_Narodni_zprava_CZE.pdf.
2. ŠAMANOVÁ, Gabriela. *Trávení volného času* [online]. Centrum pro výzkum veřejného mínění. Sociologický ústav AV ČR. [cit. 8. 6. 2015]. Dostupné z: http://cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c1/a3165/f3/100435s_oz50113.pdf
3. Český statistický úřad. *Nejnovější ekonomické údaje* [online]. [cit. 8. 6. 2015]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/aktualniinformace#124>
4. ŠAFR, Jiří., PATOČKOVÁ, Věra. *Trávení volného času v České republice ve srovnání s evropskými zeměmi* [online]. Naše společnost, 2010. [cit. 8. 6. 2015]. Dostupné z: http://cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c3/a4013/f11/%C5%A0afr,%20Ji%C5%99%C3%AD;%20Pato%C4%8Dkov%C3%A1,%20V%C4%9Bra.%20Tr%C3%A1ven%C3%AD%20voln%C3%A9ho%20%C4%8Dasu%20v%20%C4%8Cesk%C3%A9%20republice%20ve%20srovn%C3%A1n%C3%AD%20s%20evropsk%C3%BDmi%22zem%C4%9Bmi.pdf

Přílohy

Příloha č. 1 - Dotazník, který respondenti vyplňovali

1. Věk:

2. Pohlaví:

> dívka > chlapec

3. Čím tě PC obohacuje?

.....

4. Jak PC zasahuje do tvých vztahů (s kamarády, s rodiči)? Pozitivně nebo negativně a jak konkrétně?

.....

5. Komunikuješ na internetu o něčem, o čem při osobním kontaktu nekomunikuješ? Pokud ano, o čem?

.....

6. Setkal/a jsi se někdy s někým, koho jsi znal/a z internetu (zaškrtni)?

> NE > ANO

Pokud ano:

> překvapilo tě setkání v něčem? pokud ano, v čem?

.....

> naplnily se tvé představy? čeho se tvé představy týkaly?

.....

> bylo něco čeho ses bál/a? pokud ano, čeho?

.....

Setkání bylo (zaškrtni): > hodně dobré > šlo to > divné > hrozné

7. Zaškrtni odpověď na následující tvrzení na škále:

a. Moji rodiče vědí jen velmi málo o tom, co na internetu dělám

> naprosto souhlasím

> spíše souhlasím

> nevím

> spíše nesouhlasím

> naprosto nesouhlasím

b. Na internetu by mě rodiče patrně nepoznali.

> naprosto souhlasím

> spíše souhlasím

> nevím

> spíše nesouhlasím

> naprosto nesouhlasím

c. Kdyby rodiče věděli, s kým se na internetu přátelím, nesouhlasili by.

> naprosto souhlasím

> spíše souhlasím

> nevím

> spíše nesouhlasím

> naprosto nesouhlasím

d. Na internetu si někdy ověřuji své postoje a názory.

> naprosto souhlasím

> spíše souhlasím

> nevím

> spíše nesouhlasím

> naprosto nesouhlasím

8. Jak následující dovednosti nebo vlastnosti snižují nebo zvyšují postavení v kolektivu? (zaškrtni v tabulce)

Dovednosti, vlastnosti	Naprosto zvyšuje	Spíše zvyšuje	Nevím	Spíše snižuje	Naprosto snižuje
Sportovec					
Smysl pro humor					
Hra na hudební nástroj					
Programování a instalování programů do počítače					
Značkové oblečení					
Vlastní webové stránky nebo blog					
Tanec					
Moderní, nový mobil					
Stahování hudby a filmů z internetu					
Umí malovat, kreslit					

Co dalšího podle tebe zvyšuje nebo snižuje postavení v kolektivu (napiš)?

Zvyšuje:

Snižuje:

Summary

Leisure time can be understood as the time that remains after fulfillment of all duties or time when we can do anything by our will. In the leisure time we do mostly activities which bring us pleasure.

The leisure time has many functions. Czech official documents say that the functions of leisure time are relaxation, regeneration, compensation, social prevention and education.

It is spoken systematically about leisure time since 19th and 20th century, when social troubles escalate due to industrialization and people wanted shorter working hours.

In the nineties of 20th century the number of computers in households has increased in the Czech Republic and computer became a part of leisure time. New notions like netomania and netholismus are created with development of computers.

In leisure time an individual can do many activities, which rank the individual to social group and help generate the internal structure of community. Currently there are many ways how to spend leisure time and the individual can be sick of it.

In last years a way of spending of leisure time changed. The importance of readership decreased and the importance of new communications technology like a mobile phone or computer increased. The increase in the use of computers in leisure activities is confirmed by many researches. For example the international research of computer literacy ICILS put Czech pupils to the first place. Czech pupils spend time with the computer especially by playing computer games, surfing the Internet, chatting, listening to the radio or communicating. Researches have also engaged, for example by whether parents monitor their children when using a computer. It indicates that parents do not control their children and do not know what activities they do on the computer. In the Czech Republic, on the other hand, there are reserves in the use of computers at schools. It is necessary to educate teachers in computer literacy to be able to communicate important information about using computers to their pupils.

The data from the evaluation of research showed that computer most enriches the adolescents by providing to get many different information, that they can communicate through it and playing computer games. Most of adolescents said, that computer affects their relationship positively. Only a small percentage of adolescents said, that computer has negative impacts on their relationship. The research also suggests that the adolescents

communicate on the internet about the same topics as in personal contact. Most of the adolescents did not meet anyone they only know from the internet. If the adolescents met someone, they had a good impression of this meeting. The adolescents mostly thought that their parents know what they do online and agrees. At the adolescents, the position in the peer group is increased the most by sense of humor and ownership of new mobile phone. Surprisingly by the adolescents, playing a musical instrument is reducing the position in the peer group.